

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52:728.81(497.4Rajhenburg)"1570/1881"

Prejeto: 12. 6. 2013

Lidija Slana

Univ. dipl. oec. v pokoju, Brilejeva 6, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: slanalidija@gmail.com

Lastniki Rajhenburga med 16. in 19. stoletjem (1570–1881)

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljeni lastniki gradu in gosposčine Rajhenburg od leta 1570, ko se je končal rod vitezov Rajhenburških in so dediščino prevzeli sorodniki Welzerji, za njimi baroni Egkh-Hungerspach, Gall-Gallensteini, Mosconi, grofje Attems in drugi, vse do leta 1881, ko je pater Gabriel Giraud kupil grad in ga podaril meniškemu redu trapistov.

KLJUČNE BESEDE

Rajhenburg, Luknja, Brežice, plemiške rodbine na Štajerskem, Welzer, Egkh-Hungerspach, Gall-Gallenstein, Moscon, Attems, Heister, Waldburg-Zeil-Wurzach, Mandelstein, Delena, Esebeck

ABSTRACT

PROPRIETORS OF RAJHENBURG BETWEEN 16TH AND 19TH CENTURY (1570–1881)

The proprietors of the castle and seignery Rajhenburg are represented in the contribution, since the year 1570, when the lineage of the knights of Rajhenburg died out and the heritage was taken over by their relatives the Welzer and then by the barons Egkh-Hungerspach, the nobles Gall-Gallenstein and Moscon, the counts of Attems and others, till the year 1881, when the friar Gabriel Giraud bought the castle and offered it to the religious order of Trappists.

KEY WORDS

Rajhenburg (Reichenburg), Luknja (Luegg), Brežice (Rann), noble families in Styria, Welzer, Egkh-Hungerspach, Gall-Gallenstein, Moscon, Attems, Heister, Waldburg-Zeil-Wurzach, Mandelstein, Delena, Esebeck

Uvod

V tristoletnem obdobju, od leta 1570, ki ga zaznamuje izumrtje vitezov Rajhenburških, pa vse do leta 1881, ko je grad s posestvom kupil Camille Giraud in ga podaril iz Francije izgnanim menihom trapistom, se je na gradu in gospodstvu Rajhenburg zvrstilo precejšnje število lastnikov. Večinoma so lastniki, z izjemo članov rodbin Moscon in Attems, Rajhenburg posedovali le kratek čas, nekateri so mu s prezidavami in dozidavami dali tudi novo podobo. Nekateri lastniki so v gradu tudi stanovali, drugi so ga občasno obiskovali, tretji so ga popolnoma prepustili upravljanju oskrbnikov. Vsekakor je konec 19. stoletja dočakal častitljivo starost in preobrazbo v samostan v dokaj zadovoljivem stanju.

Rodbina Welzer – dediči vitezov Rajhenburških (1570–1576)

Welzerji so bili staro štajersko plemstvo, ki se je v pisnih virih pojavilo sredi 13. stoletja. Ime so dobili po krajih Oberwölz in Niederwölz, ki ležita v dolini Wölz v zgornjem porečju reke Mure na Štajerskem in sta bila v lasti Freisinga že v letu 1007. Na osnovi imena Konrad, ki je bilo v tej rodbini pogosto, lahko sklepamo, da so obstajali že v 12. stoletju. Svojo kariero so pričeli kot uradniki in oskrbniki cerkvenih posestev, salzburškega samostana v Admontu in freisinske nadškofije ter gospodov Liechtensteinskih.¹ Kasneje so se odlikovali tudi v posvetnih službah in najbolj sposobni člani te številne, sredi 18. stoletja v moškem rodu izumrle rodbine, so bili pogosto na najvišjih položajih štajerske in koroške deželne vlade. S pametnimi porokami z dedinjami raznih gospodstev, hčerkami bogatih lastnikov kapitala ali članicami izumrlih rodbin so pridobili številna gospodstva in gradove na Štajerskem in Koroškem, kar je prispevalo k hitremu razvoju rodbine.

V dobrih petsto letih svojega obstoja so Welzerji oblikovali več linij, od katerih sta za dedovanje Rajhenburga pomembni dve, ki sta izvirali od potomcev Konrada III., ki je bil v službi Liechtensteinskih in je umrl pred letom 1334.² To sta bili liniji Spiegelfeld-Feistritz in Eberstein.

Linija Spiegelfeld-Feistritz. Hans IV., predstavnik četrtega rodu po Konradu III., je bil od leta 1436 skoraj do smrti leta 1495 oskrbnik in uradnik na gradu Rothenfels pri kraju Oberwölz, ki je bil v lastni freisinskih škofov. Bil je tudi član zgornjeavstrijskih stanov v Judenburgu. S soprogo Margareto Reischer je imel štiri sinove in hčerko. Njegov naslednik Rupert III. je v letu 1500 od Klare, hčere Gašperja Mauerja, kupil posestvo in dvor Spiegelfeld

pri Sv. Lovrencu v dolini reke Mure. Spiegelfeld je postal središčno gospodstvo rodbine, ki se je leta 1502 pričela imenovati Welzer pl. Spiegelfeld-Feistritz.³ Rupert III. je vse življenje povečeval posest. Njegovo življenje so zaznamovali stalni prepiri za mejo s sosedi pl. Stubenbergi. Umrl je 3. julija 1525 v bitki proti kmečkim puntarjem pri Schladmingu.⁴

Prva povezava Welzerjev s pomembno rodbino vitezov Rajhenburških je nastala leta 1505, ko se je Rupert III. oženil z Margareto, hčerko Hansa II. Rajhenburškega in nečakinjo štajerskega deželnega glavarja Rajnpredha I. Rajhenburškega. Margareta je umrla pred letom 1515 in zapustila sina Hansa V. Rupert III. se je leta 1515 oženil z Veroniko Dachpeck, s katero je imel sina Ludvika I. ter hčeri Rozino in Margareto. Rozina se je leta 1535 poročila z Magnusom Egkh-Hungerspachom, ki je postal leta 1543 nižjeavstrijski regimentni svetnik in leta 1552 cesarski državni dvorni svetnik.⁵ Ta povezava je imela po vsej verjetnosti kasneje vpliv tudi na to, da so Egkh-Hungerspachi po izumrtju Rajhenburških lažje pridobili njihov grb.

Hans V., sin Margarete Rajhenburške, je bil Rupertov naslednik. Podedoval je freisinske in liechtensteinske fevde in nadaljeval prepir s Stubenbergi. V deželno knežji službi je zasedal položaj svetovalca in višjega dvornega konjušnika. Bil je tudi komisar

Grb Hansa V. Welzerja, kranjskega deželnega glavarja, 1557 (ARS, AS 1071, Zbirka grbov).

¹ Stumberger, *Die Welzer*, str. 26–28.

² Prav tam, str. 29.

³ Grad Feistritz je bil prvotno povezan z drugo linijo Welzerjev (gl. Eberstein).

⁴ Stumberger, *Die Welzer*, str. 130–133.

⁵ Prav tam, str. 173.

in poslanec na Dunaju. Zaradi stalne odsotnosti od doma je posesti upravljala njegova žena Ana pl. Schärfenberg.

Od leta 1550 je bil Hans V., skupaj z Jörgom Stadlerjem pl. Lichteneggom in Evfemijo pl. Stubenberg, vdovo po Krištofu Rajhenburškem, varuh svojega nečaka v drugem kolenu, mladoletnega Hansa Rajnprehta Rajhenburškega. Od 1554 do 1557 je bil deželni glavar na Kranjskem. Umril je pred 25. aprilom 1558, kajti na ta dan je dobila vdova Ana ukaz od cesarja Ferdinanda I., da grad v Ljubljani in inventar prepusti Jakobu pl. Lambergu.⁶

Linija Eberstein. Potomci Wulfinga, drugega sina Konrada III. Welzerja, ki je bil oskrbnik na freisinškem gospostvu Feistritz v dolini Katschtal na Koroškem in je umrl po letu 1343, so že v naslednji generaciji z ženitvami pridobili novo gospostvo. Wulfingov sin Krištof II. je bil v prvem zakonu od leta 1361 oženjen z Amalijo, dedinjo rodbine Tennberg in s posestvom je dobil tudi Tennbergov grb. Leta 1358 se je Krištof II. oženil z Zofijo Lobming, njen sin Mavricij I. pa je postal dedič po izumrli rodbini Lobming.

Mavricij I. (ok. 1359–1429) sodi med najvidnejše člane rodbine Welzer. Z nakupi je povečeval posest in pametno gospodaril. Bil je prvi član rodbine, ki se je odlikoval v deželnoknežji službi. Do leta 1408 je bil štajerski deželni upravitelj, leta 1409 je bil imenovan za glavarja v Pordenonu, vendar je imel tam namestnike, ker je bil hkrati tudi oskrbnik in uradnik salzburškega gospostva Fohnsdorf. Iz treh zakonov je imel 12 otrok. Mavricij I. je umrl leta 1429.

Njegovemu nasledniku, Mavriciju II., je druga žena, Elizabeta pl. Herberstein, za doto prinesla gospostvo in grad Eberstein na Koroškem, ki ga je podedovala po svoji materi. V boju za celjsko dediščino je Mavricij II. zvesto služil cesarju Frideriku III., zato je leta 1458 za nagrado dobil grb v letu 1457 izumrlih pl. Ebersteinskih. Grad Eberstein je postal njegov sedež in dal ime tudi njegovi liniji, ki se je uspešno udomačila v svoji novi domovini Koroški. Mavricij II. je umrl leta 1462.

Mavriciju II. so sledili sin Baltazar II., vnuk Krištof VI. in pravnuk Sigmund IV., ki se je v prvem zakonu okrog leta 1557 poročil s Poliksena Rajhenburško, nečakinjo v drugem kolenu Margarete Rajhenburške, ki je bil poročena z Rupertom III. iz štajerske linije Welzer Spiegelfeld-Feistritz. Poliksena je bila vnukinja slavnega vojskovodje in štajerskega deželnega glavarja Rajnprehta I. Rajhenburškega. Rojena je bila leta 1516 in v prvem zakonu poročena z vitezom Andrejem Grabnom, zadnjim svojega rodu, ki je umrl leta 1556 po dvajsetih letih zakona. Pokopan je v mariborski stolnici.

⁶ Prav tam, str. 171.

Poliksena je v drugi zakon prinesla gospostvo in grad Gleichenberg na Štajerskem, ki ga je leta 1552 podedovala po svoji teti v drugem kolenu, Vanduli, hčerki Rajnprehtovega brata Jurija II. Rajhenburškega.⁷ Jurij II. in brat Rajnpreht I. sta Gleichenberg pridobila od Rajnprehta IV. pl. Wallsee v letu 1478, hkrati z gospostvom Riegersburg.⁸ Poliksena ne v prvem ne v drugem zakonu ni imela otrok, njen drugi zakon pa je bil povod, da so Welzerji dokazovali pravico do rajhenburške dediščine.

Zahteve po nasledstvu. Poliksenin brat Krištof II. Rajhenburški je pri svojih sedemintridesetih letih leta 1549 umrl in zapustil mladoletnega sina Hansa Rajnprehta, ki tedaj najbrž ni bil star več kot eno leto. Varuh je postal njegov stric v drugem kolenu, Hans V. Welzer iz linije Spiegelfeld-Feistritz, ki pa je umrl že leta 1558 in varuštvo je prevzel njegov sin Rupert VI., skupaj s sorodnikom Rajhenburških, Francem Gradeneggom in Maksimiljanom Rüp-pom pl. Pfeilbergom.⁹

Rupert VI. pl. Spiegelfeld-Feistritz je bil najpomembnejši član rodbine Welzer v svoji generaciji. Bil je svetovalec nadvojvode Karla, višji dvorni lovski mojster notranjeavstrijskih dežel, poslanec in regimentni svétnik. Dobil je deželnoknežje fevde, ki jih je imel že njegov oče Hans V. Oženil se je z Zofijo Schrott, dedinjo gospostva in gradu Rogatec in v letu 1566 je postal tudi zakupnik Rogatca.¹⁰

Verjetno je Hans Rajnpreht postal polnoleten leta 1566. Leta 1568 se je oženil z Regino Schärfenberg.¹¹ Istega leta je po Barbari Wallsee podedoval gospostvo Niederwallsee v Nižji Avstriji z nekaj pripadajočimi posestvi.¹² Od dedičev Franca Gradenegega je leta 1569 za 4000 funtov kupil dvor Turn pod Rajhenburgom (*Turm unter Reichenburg*), ki ga je bila leta 1498 Margareta, sestrična njegovega slavnega pradedca Rajnprehta I., po vsej verjetnosti podedovala in prepustila svojemu drugemu možu Hansu Gradeneggu.¹³ V juliju 1569 je prodal Šrajbarski turn Janezu Krstniku Valvasorju. Pogodba je bila podpisana v Ljubljani, priči sta bila Herbard baron Auersperg in Ahac pl. Thurn.¹⁴

Hans Rajnpreht Rajhenburški je že naslednje leto umrl v cvetu mladosti kot zadnji moški predstavnik starodavnega rodu Rajhenburških. Dediči so se nemudoma oglasili.

⁷ Glede sorodstva med Poliksena in Vandulo je navedba pri Moniki Stumberger (*Die Welzer*) napačna, zato se prav lepo zahvaljujem Borisu Hajdinjaku za posredovanje pravih podatkov.

⁸ Stumberger, *Die Welzer*, str. 189, op. 834.

⁹ Prav tam, str. 198.

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Schmutz, *Lexicon III*, str. 299.

¹² Stumberger, *Die Welzer*, str. 198, op. 870.

¹³ Schaeffer, Reinprecht, str. 303; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258; Stopar, *Grajske stavbe V*, str. 134.

¹⁴ ARS, AS 2048, Auersperg, 1569 VII. 22, Ljubljana.

Modri volk Rajhenburških (*Valvasor, Opus insignium*).

S sklicevanjem na bližje sorodstvo sta obe liniji Welzerjev, tako linija Spiegelfeld-Feistritz (pokojna prateta Margareta) kot linija Eberstein (še živeča teta Poliksena) podedovali večji del rajhenburških posestev, predstavniki linije Spiegelfeld-Feistritz pa so podedovali tudi rajhenburški grb – kronanega modrega volka – in ga umestili v srčni ščit svojega grba.

Potrditev fevdov pokojnega Hansa Rajnprehta so Welzerji prejeli v letu 1571. Iz linije Eberstein je bil prejemnik fevdov Sigmund IV., iz linije Spiegelfeld-Feistritz pa so fevde prejeli bratje Rupert VI., Hans VII., Kristof Rajnpreht, Ahacij II., Sigmund VI. in sestra Ana, poročena z Baltazarjem Lambergom. Ker je bila druga sestra Radegunda v tem letu že pokojna, so fevde prejeli njeni otroci, ki jih je imela z Erazmom Stadlerjem z Lichtenegga.¹⁵ V juliju 1570 je Poliksena še živela, umrla je najkasneje do konca leta 1572.

Welzerji so na Spodnjem Štajerskem po Rajhenburških podedovali Rajhenburg¹⁶ in dvor Rožno (*Rosenbüchel*) s sto enotami posesti in gorskih pravic v 25 krajih¹⁷ ter hišo pred gradom v Brežicah.¹⁸ Turn pod Rajhenburgom so prejeli Langenmantli, drugi sorodniki Rajhenburških.¹⁹

Wilhermsdorf: desno – grb Welzerjev z volkom v srčnem ščitu, levo – grb grofov Hohenlohe (<http://www.dr-bernhard-peter.de/Heraldik/Galerien/galerie1075.htm>)

Nadvojvoda Karel je nato 21. junija 1571 bratom Ruprehtu VI., Hansu VII., Kristofu Rajnprehtu, Ahaciju II. in Sigmundu VI. Welzerjem iz Spiegelfelda zaradi smrti Hansa Rajnprehta Rajhenburškega podelil rajhenburški grb.²⁰ Hkrati je izboljšal rodbinski grb, tako da so železni deli postali pozlačeni. Glavni ščit grba Welzerjev iz Spiegelfelda je bil razdeljen takole: 1. in 4. polje: na rdeče-srebrno razdeljenem ozadju se nahaja navzdol upognjen stisk dveh rok v znak zvestobe (*treuebund*), ki tvori dvojni »v« (začetnica priimka Welzer), desna roka je v srebrnem oklepu, leva roka je oblečena v rdeče (izvorni grb Welzerjev); 2. in 3. polje: na črnem ozadju je navzdol obrnjena in postrani usmerjena srebrna ost (leta 1361 podedovani grb Tennbergov); srčni ščit: na srebrnem ozadju modri volk z zlato krono (Rajhenburg).²¹

Vse kaže na to, da je bil grad Rajhenburg primeren kraj za poroke, kajti grajska kapela, sezidana v gotskem slogu v prvi četrtini 16. stoletja, je bila res veličastna. Dne 1. februarja 1573 se je tu poročil Sigmund IV., vdovec po Polikseni Rajhenburški, s Katarino Stübich, vdovo Gašperja II. Lamberga.²² Dva dni po poroki je številna Gubčeva vojska – bilo je ravno obdobje velikega hrvaško-slovenskega kmečkega upora – pri Rajhenburgu prečkala Savo in pričela oblegati grad. Bajje jim je Sigmund dal hrane in se tako rešil nadaljnje obleganja. Kmečko vojsko so nato 5. februarja pri Krškem premagali Uskoki, 9. februarja pa so bili uporniki pri Dolnji Stubici dokončno premagani.²³

V isti kapeli načrtovana poroka Sigmundovega

¹⁵ Stumberger, *Die Welzer*, str. 190 in op. 840.

¹⁶ Prav tam, str. 388, op. 1640.

¹⁷ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258.

¹⁸ Prav tam, str. 253.

¹⁹ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258; Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 134.

²⁰ StLA, A Welzer, Sch. 1, H 2, 1571 VI. 21.

²¹ <http://www.dr-bernhard-peter.de/Heraldik/Galerien/galerie1075.htm>.

²² Adler, 1894, str. 183.

²³ Grafenauer, *Boj za staro pravdo*, str. 284.

bratranca Ahacija II. pa se ni končala tako srečno. Ahacij je bil vpisan v imenjsko knjigo kot lastnik gospostva, ki je bilo ovrednoteno z 214 gld 5ß 214 ½ d imenjske rente,²⁴ in verjetno je na gradu več ali manj stalno prebival.²⁵ V grajski kapeli se je 5. decembra 1573 želel poročiti z Marušo iz znane štajerske rodbine pl. Saurau, a je dan pred načrtovano poroko nenadoma umrl.²⁶

Leta 1574 so Ahacijevi dediči, bratje Hans VII., Krištof Rajnpreht in Sigmund VI., prodali glavino gospostva Rajhenburg bratu Rupertu VI., del pa Maksimiljanu Rüppu, nekdanjemu varuhu Hansa Rajnprehta Rajhenburškega.²⁷ Rupert VI. je še istega leta umrl. Grad so podedovali Rupertova vdova Sofija Schrott in mladoletni sinovi Erenrajh, Jurij Rupert, Hans IX. in Bernard II.²⁸ Dne 18. junija 1575 je vdova Zofija kot varuhinja svojih otrok prodala grad Rajhenburg, ki je bil leta 1542 ocenjen za 1000 goldinarjev, svetovalcu nadvojvode Karla, Gašperju Raabu.²⁹ Po vsej verjetnosti je hotela s kupnino popraviti škodo na gradu Rogatec, na katerem je z otroki prebivala, ker je ta leto pred tem skoraj popolnoma pogorel. Rogatec je skoraj na novo pozidala, tako da je še naprej uspešno služil njej in njenim potomcem.³⁰

Tako je rodbina Welzer kmalu zapustila Rajhenburg. Poleg številnih gospostev na Zgornjem Štajerskem in Koroškem so imeli Welzerji na južnem Štajerskem med drugim tudi gradove in dvore Hirsenturn (1563), Hompoš (do 1572), mariborski mestni grad (do 1587), Lemberg pri Dobrni (do 1604), Ponikvo pri Šentjurju (do 1604), Ravno polje (do 1629), Rogatec (do 1607), Tabor (do 1608), Turn v Hrastovcu (1622), Vojnik (1629) ter urade Ponikva pri Šentjurju, Vojnik, Kozje in Šperenberg.³¹ V začetku 17. stoletja so morali marsikaj od tega prodati, ker se je večina članov, posebno iz koroške linije Eberstein, odločila za izselitev v nemške dežele in na Madžarsko, kajti rodbina je bila protestantska. Zanimivo je, da so tudi v emigraciji večinoma obdržali svoj status, v nasprotju z nekaterimi rodbinami, ki so tam ubožale in propadle. Nekaj članov rodbine se je tudi vrnilo na Koroško in so živeli naprej, kot da migracije ne bi bilo – seveda so se vrnili tudi h katoliški veri. V letu 1627 so dobili baronski naslov, v letu 1694 grofovskega, do srede 18. stoletja pa je rodbina v moškem rodu izumrla.³²

Kranjski Welzerji. Zanimivo je, da je obstajala tudi »kranjska« linija Welzerjev, ki je imela posesti na Kranjskem. Po vsej verjetnosti so bili prišli na Kranjsko hkrati z gospodi iz Puchsa – Višnjegorskimi in so tu ostali še skoraj stoletje po izumrtju slednjih. V letu 1305 je Fric (III.) pl. Niederwelz s privoljenjem žene Kunigunde in brata Konrada (V.) prodal ljubljanskemu meščanu Alberju, njegovi ženi Agnezi in dedičem za 50 mark oglejske veljave svojo lastnino, to je 5 hub v Mali Loki pri Višnji Gori, dve hubi in mlin v Stranski vasi, dve hubi v »Phappendorf« in dve hubi v Šmihelu,³³ skupaj z vsemi ljudmi (lastnimi in svobodnimi), ki jih je imel na Kranjskem v Marki. Po prodaji posesti so se vrnili na Štajersko in leta 1410 v moškem rodu izumrli. Zadnji predstavnik povratnikov s Kranjskega je bil Hans II.³⁴

Baroni Egkh-Hungerspach (1576–1603)

Gašper Raab, ki je leta 1575 kupil rajhenburško gospostvo, ga je v naslednjem letu prodal priletnemu Janezu Jožefu baronu Egkh-Hungerspachu, ki ga je takoj izročil mlajšemu sinu Jerneju. Gospostvo je bilo ovrednoteno z 207 gld 3 ß 10 ½ d imenjske rente.³⁵

Žlasti v okolju Kranjske zelo spoštovana in bogata protestantska rodbina Egkh-Hungerspach je bila v tem času v nenehnem vzponu. Poleg rodbinskega sedeža Brdo pri Kranju so imeli v zakupu med drugim tudi urada Naklo in Primskovo, grad Smednik, Bokalce, hišo v Ljubljani ter številna posestva na Primorskem in Tirolskem. Leta 1549 so postali baroni. V letu 1576 je bilo že jasno, da bodo od nadvojvode Karla kmalu prejeli častno dedno službo dvornega paličarja. Sedaj se jim je ponudila priložnost, da izkoristijo sorodstvo in znanstvo z Welzerji ter si pridobijo še rajhenburško gospostvo ter po možnosti izboljšajo družinski grb.³⁶

Sorodstvo Welzerjev in Egkh-Hungerspachov je prihajalo z dveh strani: Rozina Welzer, hči Ruperta III., je bila na Dunaju poročena z Magnusom Egkh-Hungerspachom, s katerim sta imela enajst otrok, od katerih pa se nihče ni potegoval za rajhenburško dediščino. Janez Jožef Egkh-Hungerspach (1506–1579), Magnusov bratranec s Kranjske in sin Jurija Egkha (1462–1537), graditelja dvorca Brdo pri Kranju, enega prvih kapitalistov na Kranjskem in brezobzirnega zbiralca bogastva, pa je prav rad izkoristil koristne rodbinske povezave. Gospostvo je kupil za svojega sina Jerneja, ki je bil v drugem zakonu poročen z Marijo, hčerko Kristofa Khevenhuellerja in Ane Marije Welzer-Eberstein,

²⁴ Imenjska renta (= davek), vpisana v imenjski knjigi (glej: http://sl.wikipedia.org/wiki/Imenjska_knjiga); gld= goldinar (=8 ß), ß=krajcar (30 d), d=denarič.

²⁵ StLA, Sikora: Die steirischen Gülten, str. 296.

²⁶ Stumberger, *Die Welzer*, str. 204.

²⁷ StLA, Sikora: Die steirischen Gülten, str. 296.

²⁸ Stumberger, *Die Welzer*, str. 388.

²⁹ Prav tam, str. 190.

³⁰ Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 113–114.

³¹ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 80, 107, 207, 212, 216, 226, 233, 234, 257; Jakič, *Gradovi*, str. 467.

³² Stumberger, *Die Welzer*, str. 432.

³³ Mišljen je Šmihel pri sedanjem Novem mestu.

³⁴ Stumberger, *Die Welzer*, str. 37–38.

³⁵ StLA, Sikora: Die steirischen Gülten, str. 296.

³⁶ Slana, *Brdo pri Kranju*, str. 56–63.

hčerke Mavricija IV., svétnika in deželnega upravitelja na Koroškem. Najstarejši Jernejev sin Volkard je bil torej vnuk Welzerjev, saj Jernej v prvem zakonu z Elizabeto Klügel ni imel potomcev.³⁷

Baron Janez Jožef si je takoj po pridobitvi Rajhenburga pričel prizadevati, da bi se rajhenburški modri kronani volk povzpел v njegov rodbinski grb in to mu je kmalu uspelo, gotovo zaradi dobrega slovesa med protestantskim plemstvom, ki mu takrat nadvojvoda Karel še ni mogel do živéga. Dne 10. marca 1577 so tudi baroni Egkh-Hungerspachi dobili rajhenburškega modrega volka v dopolnitev svojemu grbu.³⁸ Takrat je nadvojvoda Karel II. podelil Janezu Jožefu baronu Egkh-Hungerspachu, deželnemu upravitelju na Kranjskem, ter njegovim nečakom, Hanibalu, Sigmundu in Lovrencu,³⁹ častno dedno službo dvornega paličarja na Kranjskem (*Staeblmeister*), hkrati pa jim je izboljšal rodbinski grb. Prvotni grb vitezov Egkhov se je tako premaknil v srčni štít, modri kronani volk pa je, za razliko od dopolnitve grba Welzerjev, zasedel drugo in tretje polje.

V februarju 1577 je nadvojvoda Karl podelil baronu Jerneju Egkh-Hungerspachu fevdno pismo za krvno sodišče pri gradu Rajhenburg.⁴⁰

Leta 1579 je Jernej Egkh-Hungerspach Rajhenburg prepustil sinu Volkardu,⁴¹ malo pred smrtjo v

Grb baronov Egkh-Hungerspach (ARS, AS 1071, Zbirka grbov).

letu 1580 pa je del gospostva, ovrednoten s 4 gld imenjske rente, prodal Janezu Khislu, tako da je bilo gospostvo ovrednoteno še z 203 gld 3 ₰ 10 ½ d imenjske rente.⁴² Avgusta 1580 je nadvojvoda Karel podelil sinovoma Jerneja Egkh-Hungerspacha, Volkardu in Hansu Frideriku, visoko sodišče pri gradu Rajhenburg.⁴³ Volkardov brat Hans Friderik se od tedaj ne omenja več.

Leta 1581 je Volkard prejel v fevd tudi dvor Rožno.⁴⁴ Leta 1596 mu je žički prior dal v zakup za 15 let za 1012 gld pravico do žitne, vinske in mladežne desetine.⁴⁵

Nad Volkardom so se kmalu pričeli zbirati temni oblaki. Bivši uspešni študent iz Padove je bil namreč neomajen protestant, ki se nikakor ni hotel odpovedati svoji veri. Zato se je ob koncu stoletja pričel pripravljati na izselitev v nemške protestantske dežele in razprodajati svoje imetje. Najprej je leta 1599 Afri Ambstatt prodal ribolov na Savi, ki ga je nato nadvojvoda Ferdinand, sin in naslednik leta 1590 umrlega nadvojvode Karla, podelil v fevd njenemu možu Hansu, vrhovnemu poveljniku trdnjave Petrinja.⁴⁶ Hansu Ambstattu je Volkard leta 1599 prodal tudi dvor Rožno.⁴⁷ Leta 1603 je Afri Ambstatt prodal še celotno rajhenburško gospostvo.⁴⁸

Z ženo Katarino pl. Thannhausen in šestimi otroki se je Volkard Egkh-Hungerspach leta 1601 izselil v Regensburg in tam leta 1609 umrl.⁴⁹

Ob Volkardu Egkh-Hungerspachu različni viri kot lastnika Rajhenburga omenjajo koroškega plemiča Aleksandra Paradeiserja, nekateri ga postavljajo na Rajhenburg že v letu 1591, vendar ga v virih med lastniki ni moč najti.⁵⁰ Aleksander Paradeiser je bil sicer Volkardov sorodnik, od leta 1593 mož njegove sestrične Suzane Egkh-Hungerspach.⁵¹ Leta 1587 ga je nadvojvoda Karel počastil s častno dedno službo deželnega lovskega mojstra na Koroškem, hkrati z njegovimi brati, Jurijem, Andrejem in Lovrencem.⁵² Od leta 1597 do 1604 je bil Aleksander tudi član kranjskih deželnih stanov.⁵³ Prav lahko bi bil nekaj let na prošnjo Volkarda tudi zakupnik Rajhenburga, saj mu je ta, ko je odhajal v tujino, leta 1600 dal v zakup tudi svoje zastavljeno gospostvo Smlednik, ki ga je bil podedoval po očetu

42 StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296.

43 ARS, AS 2048, Auersperg, 1580 VIII. 9, Gradec.

44 Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258, Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 115.

45 Koropec, Brestanica, str. 62.

46 ARS, AS 1073, 1599 XI. 8, Gradec.

47 Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258.

48 StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296.

49 Dimitz, *Krain*, III., str. 375–376.

50 Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257; Jakič, *Gradovi*, str. 69.

51 Suzana je bila hči Volkardovega strica Adama Egkh-Hungerspacha z Brda pri Kranju in Suzane Dietrichstein.

52 ZAL, LJU 340, Paradeiser; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257.

53 Valvasor, *Die Ehre*, IX, str. 87.

37 Prav tam.

38 ZAL, LJU 340, geslo Egkh-Hungerspach.

39 Hanibal je bil sin Bonaventure (brata Janeza Jožefa), Lovrenc in Sigmund sta bila sinova tretjega brata, Franca Antona.

40 ARS, AS 2048, Auersperg, 1577 II. 12, Gradec.

41 Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257.

Jerneju.⁵⁴ Zakup Rajhenburga je verjetno trajal le do leta 1603, ko je Volkard prodal Rajhenburg.

Aleksander Paradeiser se je po Suzanini smrti leta 1606 poročil s Katarino Aichelburg, vdovo Ludvika Egkh-Hungerspacha, vnuka Magnusa in Rosine Welzer-Eberstein.⁵⁵ Preživelih potomcev ni imel. Umril je že kmalu po poroki, kar izkazuje njegova zapuščinska inventarja, sestavljena v Ljubljani 15. in 17. januarja 1607.⁵⁶

Rodbina Gall-Gallenstein z Lebeka

Z Rajhenburgom sta povezana tudi sestra in brat, Afra in Franc Gall-Gallenstein, ki sta pripadala veji rodbine Gall-Gallenstein z Lebeka. To vejo je ustanovil v drugi polovici 14. stoletja Erhard, mlajši sin Alberta Gall-Gallensteina, omenjen leta 1377 in 1408, ki je imel v posesti grad Lebek blizu Vač.⁵⁷ Po Lebeku so se imenovali nekateri Erhardovi potomci še tja v prvo desetletje 17. stoletja, čeprav gradu že v 15. stoletju niso več posedovali. Tako se je Marija Saloma, hči Franca Galla in soproga Vida Ernesta oziroma Friderika Moscona, imenovala Gall-Gallenstein z Lebeka.⁵⁸

Erhardov vnuk Andrej je bil poročen z Barbaro

Grb vitezov Gallov (ARS, AS 1071, Zbirka grbov).

Hoffnitzer, vdovo nekega Luegerja, ki je bil lastnik gradu Luknja (*Lueg*) v Prečni blizu Novega mesta. Povezava z Luegerji z Jame (*Lueg*) pri Postojni ni dokazana. Morda je dejstvo, da je bil Andrejev in Barbarin sin Bernardin v letu 1545 izpričan kot gospodar Luknje, v zvezi z Barbarinim prvim možem, saj je bila vdova lahko dedinja gradu in ga je prinesla v drugi zakon.⁵⁹ Odslej se je veja Gall-Gallensteinov z Lebeka imenovala tudi po Luknji. Na gradu Luknja je leta 1576 umrl Bernardov nečak in naslednik Krištof Gall-Gallenstein, svetnik nadvojvode Karla, ki je imel z ženo Heleno pl. Wildenstein sina Franca in hčer Afro.

Afra Gall-Gallenstein – Tattenbach – Ambstatt (1603)

Afra (1548–1636), hči Krištofa Gall-Gallensteina z Luknje, je imela precej zanimivo življenje in prirojen dar za trgovanje. Leta 1571 se je poročila s Sigmundom Tattenbachom, članom štajerske veje rodbine Tattenbach, ki si je v drugi polovici 16. stoletja pridobila pomembna gospostva na Štajerskem, med njimi Bizeljsko, Kunšperk, Konjice, Podčetrtek ter številne dvore in urade.⁶⁰ Rodilo se jima je sedem otrok. Po Sigmundovi zgodnji smrti leta 1594 so bili vsi preživeli otroci, trije sinovi in hči, še mladoletni, zato je bila mati Afra njihova skrbnica do polnoletnosti. Leta 1598 so bili Tattenbachi povzdignjeni v barone in v letu 1602 so si bratje razdelili nepremičninsko dediščino.⁶¹ Najstarejši, Hans Krištof, je kmalu od obeh bratov kupil še nekaj njunih posestev, ki jih nista mogla vzdrževati, zato sta jih razprodala in se izselila v Avstrijo. To je bila po vsej verjetnosti posledica tega, ker jim je mati Afra, ki se je pred letom 1599 poročila s Hansom pl. Ambstattom, izročila zelo malo očetovega denarja in premičnin, tako da so se morali znajti po svoje. Hans Krištof je imel na srečo premožnega tasta, Nikolaja Rescha, ki mu je finančno pomagal, saj se je poročil z njegovo edinko Judito in dedinjo njegovih posesti.⁶² Kako zelo so potomci zamerili Afri njeno ravnanje do sinov, je morda razvidno s Sigmundovega nagrobnika v cerkvi sv. Ane v Slovenskih Konjicah, kjer je Sigmund predstavljen s svojimi sinovi, ob hčerah pa matere ni.⁶³

Afra je leta 1603 kupila Rajhenburg od Volkarda Egkh-Hungerspacha verjetno preko posrednikov, saj je bil Volkard tedaj že dve leti v tujini. Gospostvo je še v istem letu prodala bratu Francu.⁶⁴

⁵⁴ Levec, Flödnig, str. 142.

⁵⁵ ZAL, LJU 340, Egkh-Hungerspach.

⁵⁶ ARS, AS 309, XXXIV/P, št. 6.

⁵⁷ ARS, AS 1075, Gall; Lavrič, *Odsev*, str. 194; Stopar, *Grajske stavbe*, X, str. 95; Kos, *Vitez in grad*, str. 171.

⁵⁸ ZAL, LJU 340, Moscon.

⁵⁹ ARS, AS 1075, Gall; Stopar, *Grajske stavbe*, 11–12, str. 134.

⁶⁰ Zadavec, Tattenbachi, str. 55.

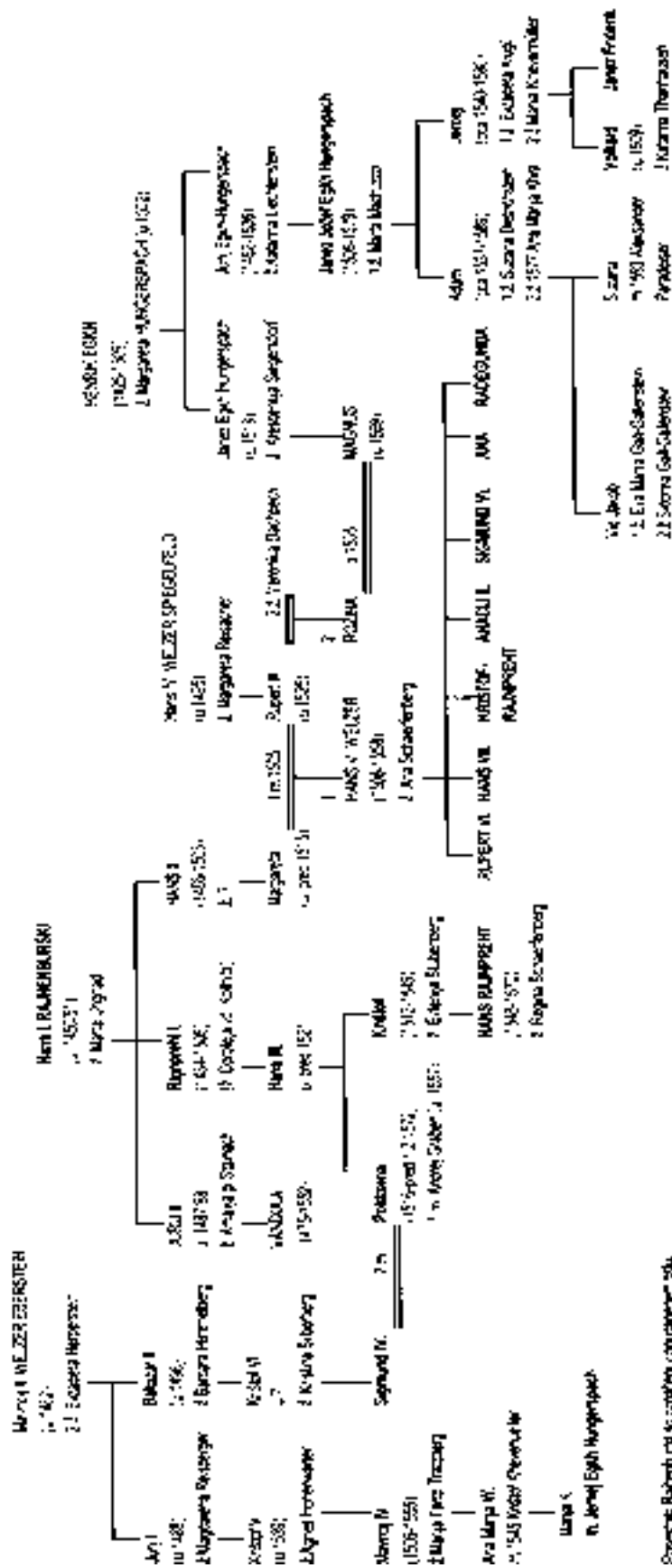
⁶¹ Prav tam.

⁶² Prav tam, str. 56.

⁶³ Boldin, Konjice, str. 39.

⁶⁴ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296.

1480-1881: RODOVNAK POLJEZNE - RALOMBURŠKI - WELJERI - ECKHARTENBERŠKI

Preostane Rahnburga so dobili rahnburški stari

Njen soprog Hans pl. Ambstatt pa je bil že leta 1599 od Volkarda Egkh-Hungerspacha kupil dvor Rožno.⁶⁵

Afra je bila pred letom 1620 drugič vdova in v tem letu so jo dediči njenega brata tožili zaradi dediščine.⁶⁶ Po vsej verjetnosti je hotela oškodovati tudi svoje nečakinje.

Afra Ambstatt je naredila testament v letu 1624,⁶⁷ umrla pa je najverjetneje leta 1636, kar izkazuje njen zapuščinski inventar, sestavljen 28. avgusta tega leta na graščini Kamen pri Novem mestu.⁶⁸

Franc Gall-Gallenstein (1603–1614)

Franc Gall-Gallenstein, potomec veje Gallensteinov z Lebeka, rojen okrog leta 1550, je od matere Helene pl. Wildenstein, dedinje njegovega očeta Krištofa, leta 1582 prejel dvorec Luknja na kranjski strani.⁶⁹ Od leta 1576 do 1601 je imel v zakupu tudi grad in gospostvo Ribnica na Dolenjskem.⁷⁰ Kot kaže štajerska imenjska knjiga, je leta 1582 prejel tudi neko materino imenje na štajerski strani, ovrednoteno s 7 gld imenjske rente, ki ga je bil leta 1576 njegov oče Krištof kupil od Maksimiljana Rüppa.⁷¹ Leta 1586 je Franc od deželnega kneza kupil grad Brežice in ga do leta 1601 obnovil, kar dokazujejo na gradu vzdane heraldične plošče.⁷²

Leta 1603 je Franc od sestre Afre pl. Ambstatt kupil gospostvo in grad Rajhenburg in njegova strast do prenavljanja, podedovana po očetu Krištofu, ki je lepo prenovil Luknjo, je spet prišla na dan. Takoj je pričel z obnovo in stara srednjeveška trdnjava je temeljito spremenila svojo podobo ter se preobrazila v elegantno renesančno stavbo, zunaj pobarvano s sivo modro barvo, znotraj z izboljšanimi pogoji bivanja.⁷³ V letu 1603, torej še pred obnovo, je nastala Clobucciaricheva skica gradu, ki kaže še gotske elemente stavbe.⁷⁴

Franc je občasno prihajal tudi na Rajhenburg, kar dokazuje nekaj predmetov, popisanih v njegovem zapuščinskem inventarju. Inventar sicer dokazuje, da je bila njegova glavna rezidenca na gradu Brežice, saj je tam popis občutno bolj obsežen. Tudi vse njegove, v inventarju popisane listine, so se

nahajale na gradu Brežice, precej listin pa je opisanih tudi v inventarju gradu Luknja.⁷⁵

Leta 1609 je Franc Gall-Gallenstein od Jošta Langenmantla kupil neko posest blizu Rajhenburga, ovrednoteno s 5 gld 5 š 16 d.⁷⁶

Franc Gall-Gallenstein je bil cesarski svétnik, prav tako kot njegov oče. Bil je trikrat poročen, prvič 1580 z Elizabeto Lamberg s Črnela, nato z Benigno Saurau in nazadnje, okrog leta 1606, z Marijo Rozino Lamberg s Kamna in Gutenberga (1590–1629).⁷⁷

Imel je šest hčera, Evo Marijo, Sidonijo, Evo Zofijo, Ano Katarino, Marijo Salomo in Ano Suzano, ter dva sinova, Volfa Erharda in Franca, ki sta umrla v otroških letih. Desetletni Franc je umrl leta 1604, ravno leto dni po očetovem nakupu Rajhenburga. V stari rajhenburški župnijski cerkvi je ohranjen njegov epitaf.

Hčere Franca Gall-Gallensteina so se poročile s kranjskimi in štajerskimi plemiči. Eva Marija je bila v letu 1611 omenjena kot žena barona Vida Jakoba Egkh-Hungerspacha s Turna pod Novim gradom na Gorenjskem, bratranca v letu 1601 izseljenega Volkarda. Za doto je prejela dvorec Luknjo oziroma

Domnevni nagrobnik Franca ml. Galla-Gallensteina, 1694 (foto: Barbara Žabota).

⁶⁵ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258.

⁶⁶ StLA, LR 242 (Gall), zvezek 9.

⁶⁷ ARS, AS 308, II/A, št. 2.

⁶⁸ ARS, AS 309, XVIII/UV, št. 3.

⁶⁹ Smole, *Graščine*, str. 273.

⁷⁰ Jakič, *Gradovi*, str. 285; Sapač, *Arhitekturna zgodovina gradu Rajhenburg* (v tej številki Kronike).

⁷¹ StLA, Sikora: *Die steirischen Gülten*, str. 119.

⁷² Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 252; Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 96.

⁷³ Sapač, *Arhitekturna zgodovina gradu Rajhenburg* (v tej številki Kronike).

⁷⁴ Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 101.

⁷⁵ StLA, LR 242, (Gall), zvezek 8; glej tudi opombo št. 84.

⁷⁶ StLA, Sikora: *Die steirischen Gülten*, str. 120.

⁷⁷ ARS, AS 1075, Gall; *Adler*, maj/junij 1938, str. 437.

ga je Franc dal zetu v zakup, po njegovi smrti pa sta njegov dedič Danijel Gall s Senčurske gore in za njim njegov sin Jurij Andrej, obnovila zakupno pogodbo.⁷⁸ Eva Marija je umrla v januarju 1616. Njen nagrobnik je ohranjen v kripti kapiteljske cerkve v Novem mestu. Vid Jakob se je nato poročil z njeno (pol)sestro Sidonijo, s katero je imel dve hčeri in sina. Njuna hči Elizabeta in dedinja Luknje je sporazumno z možem, grofom Janezom Jurijem

Nagrobnik Eve Marije Egkh-Hungerspach, rojene Gall-Gallenstein, 1616 (risba: Kazimir Petrič).

Maksimiljanom Barbom iz Moravč,⁷⁹ do leta 1649 prodala gospostvo Luknja možu svoje sestre Ane Marije, baronu Francu Gašperju Brennerju.⁸⁰

Frančeva hči Eva Zofija je bila leta 1611 omenjena kot žena Jurija Albrehta Dietrichsteina, Ana Katarina istega leta kot žena Markvarda Krištofa Ursenbecka, Marija Saloma pa kot žena barona Vida Ernesta oz. Friderika Moscona († 1635).⁸¹

Najmlajša Ana Suzana, hčerka Frančeve tretje žene Marije Rozine,⁸² je bila ob očetovi smrti stara največ sedem let. Po očetovi smrti je podedovala gospostvo in grad Brežice, skupaj s svojo sestro Marijo Salomo. Ana Suzana se je poročila z Ludvikom pl. Edlingom. Ko je Marija Saloma leta 1645 umrla, je Ana Suzana prevzela njen delež, ovrednoten s 501 gld 1 fl 18 d imenjske rente in dala zapisati polovico, ovrednoteno z 250 gld 4 fl 24 d, svojemu soprogu Ludviku.⁸³

Franc Gall-Gallenstein je brez moških potomcev umrl leta 1614 in z njim se je sklenila veja Gall-Gallensteinov z Lebeka. Dne 26. marca 1614 je bil sestavljen njegov zapuščinski inventar iz Brežic in z Rajhenburga, 25. maja istega leta pa je bil sestavljen tudi njegov zapuščinski inventar na gradu Luknja.⁸⁴

Vdova Marija Rozina se je leta 1618 poročila s Karlom Mosconom s Šrajbarskega turna (1590–1628) in imela z njim sina Franca Bernarda.⁸⁵

Iz zapuščinskega inventarja Franca Gall-Gallensteina na Rajhenburgu

Zapuščinski inventar Franca Gall-Gallensteina na Rajhenburgu je bil sestavljen 26. marca 1614. Iz njega je razvidno, da je bil grad zelo skromno opremljen in da je lastnik tja prihajal le občasno. Ko je prišel pregledat račune z oskrbnikom ali nadzorovat obnovo gradu, je imel na okrogli mizi le malo srebrnine. Od vsega trideset srebrnih žlic, ki so jih našli popisovalci, jih je bilo precej poškodovanih, popisani sta bili še dve srebrni solnici. Vsa druga posoda, razen bakrenega kotliča, je bila cinasta. Bili so trije ducati posodic (verjetno za juho) z vgraviranim grbom Gallov, delno poškodovani, trije ducati krožnikov, več vrčev različne velikosti, velik nož in še nekaj cinaste posode. Tudi namizna in posteljna oprema je bila skromna, med njo trideset rjuh in devetnajst blazin, nekaj lanenih brisač in prtov.

⁷⁹ ZAL, LJU 340, Egkh-Hungerspach.

⁸⁰ Stopar, *Grajske stavbe* 11–12, str. 135; Smole, *Graščine*, str. 274.

⁸¹ ARS, AS 1075, Gall Gallenstein; *Adler* 1938, str. 437.

⁸² ARS, AS I/44, Freiherren Gall Gallenstein.

⁸³ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 118.

⁸⁴ StLA, LR 242 (Gall), zvezek 8; ARS, AS 309, XVI/ G, št. 10 (Luknja).

⁸⁵ ZAL, LJU 340, Moscon.

⁷⁸ Smole, *Graščine*, str. 273–274. <http://www.slosi.info/01/gradovi/02podrobnejse/dolenjska/1-1/luknja.php>.

Lesena hišna oprema je bila sestavljena iz vlažne skrinje z dvema zapahoma, ene okrogle mize, sedmih podolgovatih oglatih miz, 54 stolov, naslanjača, devetih postelj z baldahinom in treh postelj brez baldahina. V jedilnici (*Taffelstube*) je bila miza s predalčki. V gradu so bile še štiri omare z zapahi.

Vinskih sodov je bilo kar nekaj – štirinajst večjih, ki so vsebovali 50 in 60 veder, 27 manjših za 30 in 40 veder, popisani so bili še štirje sodčki za žgane pijače, štiri posode za mošt in šest posod za zelišča.

Orožarna je obsegala enajst pušk s finimi zapiranci in 30 robustnih pušk s ostmi, puško za streljanje v tarčo, deset slabo ohranjenih mošnjičkov za smodnik, deset parov delno poškodovanih rokavica, 2140 železnih krogel, tri male slabo vzdrževane topiče, ki so jim manjkali deli. Kaže, da so se za primer napada zanašali bolj na precej težaven dostop do gradu kot pa na druga sredstva obrambe, na primer orožje. Kako so se v orožarni znašle tudi majhne orgle, lahko samo ugibamo.

Tudi gospodarski del Gallove lastnine na Rajhenburgu ni bil zelo obsežen. Pšenica je bila razvrščena po manjših vrečah v velikosti, predpisanih v Ljubljani (*Laibacher Pällanitzen*), in sicer pšenica v 1782 vrečah, rž v 428 vrečah, ajda v 83 vrečah in oves v 602 vrečah. Pridvorno gospodarstvo je imelo štiri vlečne vole, 29 krav, 10 telet, 30 odojkov divje svinje, 39 gosi, nekaj nasoljenega mesa in 48 domačih svinj (malih in velikih).

V blagajni so popisovalci našli 30 goldinarjev, 10 krajcarjev in 3 denariče, ki so izvirali iz dajatev podložnikov, nato pa še 43 kovancev od prodaje rži in ovsia.

Jurij Krištof Ursenbeck in Ana Katarina Gall-Gallenstein, por. Ursenbeck (1614–1624)

Ana Katarina, hči Franca Gall-Gallensteina, se je poročila z Markvardom Krištofom Ursenbeckom, ki je bil najmlajši sin Jurija Bernarda, barona Ursenbecka, zakladnika nadvojvode Karla, komornika in deželnega maršala ter dednega deželnega paličarja na Štajerskem. Tudi Markvard Krištof je že zelo mlad postal komornik Ferdinanda II., nato pa je izgubil življenje v bitki v »pudianski vstaji« na Ogrskem že pred letom 1623. Po njegovi smrti je Ana Katarina rodila sina Franca Bernarda.⁸⁶ V štajerski imenjski knjigi je kot posestnik Rajhenburga vpisan starejši brat njenega moža, Jurij Krištof baron Ursenbeck. Po vsej verjetnosti je bil Jurij Krištof varuh njenega sina in mu je Ana Katarina prodala Rajhenburg, ki ji ga je ob njeni ponovni poroki

prodal nazaj. Gospostvo je bilo ovrednoteno z 203 gld 3 ₰ 11 d imenjske rente, torej za pol denariča več kot v času lastništva barona Volkarda.⁸⁷

Ana Katarina je svojemu drugemu možu Janezu Jakobu, baronu Attems, leta 1623 prepustila Rajhenburg.⁸⁸ Umrla je že naslednje leto. Njen sin je bil vzgojen v družini strica Jurija Krištofa in je kasneje opravljal pomembne državne službe na Dunaju.⁸⁹

Janez Jakob Attems (1624–1637)

Baron Janez Jakob je bil prvi član furlanske rodbine Attems, ki si je pridobil posest na Štajerskem. To je bilo gospostvo Rajhenburg, pridobljeno s poroko z Ano Katarino Gall-Gallenstein, vdovo Ursenbeck, ki je umrla leta 1624. Na Kranjskem je bil od leta 1636 lastnik gospostva Polhov Gradec.⁹⁰

Vdovec Janez Jakob se je januarja 1626 oženil z Judito Marijo (1605–1672), hčerjo Hansa Krištofa Tattenbacha in vnučkinjo Afre Gall-Gallenstein. Konec istega leta je bila na Rajhenburgu rojena njuna prva hči Eleonora Cecilija.⁹¹ V letu 1630 so bili baroni Attems povišani v grofovski stan.⁹²

Zakonca sta očitno večinoma živela na Rajhenburgu, kajti med letoma 1632 in 1637 sta bila večkrat krstna botra otrokom tržanov Rajhenburga. V letu 1630 so namreč pričeli v farni cerkvi sv. Petra voditi krstne matične knjige.⁹³ Večinoma je bila botra grofica Judita, ki je v rojstni knjigi omenjena tudi kot zaščitnica rajhenburške fare. Kadar je bila zadržana, morda zaradi poroda, je bil boter samo njen sprog Janez Jakob, v avgustu 1633 se mu je kot boter pri krstu pridružil še Janez Krstnik Moscon, lastnik sevniškega gospostva. Leta 1636 sta kot botra priskočila na pomoč brat Janeza Jakoba, grof Herman Maksimiljan Attems in Barbara Ratkaj.⁹⁴

Gospodarja Rajhenburga sta tudi sama imela v času od 1626 do 1650 štirinajst otrok, od katerih se jih je kar šest rodilo na Rajhenburgu, zadnja v letu 1637 Katarina, ki se je kasneje poročila s Konradom Ruessensteinom s Strmola na Gorenjskem.⁹⁵ Polnoletnost jih je dočakalo osem, od tega vsi tisti, rojeni na Rajhenburgu.⁹⁶

Leta 1637 sta zakonca Attems prodala Rajhenburg Ani Regini Breuner, rojeni baronici Wagensperg, vdovi Jakobovega bratranca Maksimiljana

⁸⁷ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296.

⁸⁸ Prav tam, str. 118.

⁸⁹ Gl. op. 84.

⁹⁰ Smole, *Graščine*, str. 375.

⁹¹ <http://genealogy.euweb.cz/attems/attems2.html>.

⁹² *Adler*, 1938, str. 106.

⁹³ NŠAM, RMK Brestanica 1630–1645 (za posredovanje izpiša podatkov se iskreno zahvaljujem dr. Dejanu Zadravcu).

⁹⁴ NŠAM, RMK Brestanica 1630–1645.

⁹⁵ *Adler*, 1894, str. 121.

⁹⁶ Gl. op. 91.

⁸⁶ http://books.google.si/books?id=aZIBAAAAAJ&pg=RA4-PA534&dq=RA4-PA534&dq=Ursenpekh&source=bl&ots=_EJv6kj6Z&sig=Pqh2ucNhmZ48ZBzU3BJVzi_pCE&hl=sl&sa=X&ei=PXyTUCSDNMyQ5wb7zoHgCw&ved=0CG8Q6AEwCQ#v=onepage&q=Ursenpekh&cf=false (*Grosses Universal Lexicon* 1747, str. 530).

Ludvika Breunerja, in na Koroškem kupila posestvo z gradom Tanzenberg (Plešivec) blizu Celovca.⁹⁷ Franc, deveti otrok Janeza Jakoba in Judite, se je rodil leta 1639 že na Tanzenbergu in prav tako še naslednjih pet otrok. Njun pravnuk Janez Gotlib, ki je umrl leta 1767, je bil zadnji moški predstavnik te veje Attemsov, imenovane po Tanzenbergu. Janez Jakob je umrl na gradu Tanzenberg okrog leta 1668, soproga Judita pa leta 1672.⁹⁸

Ana Regina Breuner (1637–1639)

Oče Janeza Jakoba, baron Herman Attems iz svetokriške veje (1564–1611), se je leta 1588 poročil z Uršulo, hčerko barona Karla Gašperja Breunerja, ki je bil cesarski tajni svetnik in predsednik dvorne komore na Dunaju. Umrl je leta 1616.⁹⁹

Baron Herman je bil višji dvorni mojster, so-proga Uršula pa višja dvorna mojstrica cesarice Eleonore. Umrla je leta 1641 na Sv. Križu pri Vipavi. Uršulin nečak Maksimilijan Ludvik Breuner (1592–1635), sin njenega brata Janeza Jakoba (1566–1606), se je leta 1617 poročil z grofico Ano Regino Wagensperg (1597–1646).¹⁰⁰ Leta 1633 je dobil tolminsko gospostvo in glavarstvo od cesarja Ferdinanda II., leta 1635 pa je umrl v Gradcu.¹⁰¹ Zakonca sta imela dvanajst otrok, ki so bili ob očetovi smrti še mladoletni, najstarejši Karel je imel šele šestnajst let.¹⁰² Ana Regina je bila skrbnica svojih otrok. Živel je v Gradcu in se verjetno ni nikoli za dalj časa mudila na Rajhenburgu. Leta 1639 je Rajhenburg za 46.000 goldinarjev prodala Vidu Jakobu Mosconu.¹⁰³ Umrla je leta 1646 v Gradcu. Njen najmlajši sin Ferdinand Ernest je leta 1666 dobil naslov državnega grofa.¹⁰⁴

V letu 1633 je v Rajhenburgu in okolici razsajala kuga in precej razredčila že tako bolj redko posejano prebivalstvo.¹⁰⁵

V literaturi je omenjen neki Štefan Schmid kot posestnik Rajhenburga, vendar ga v štajerski imenjski knjigi ni moč najti. Morda je bil oskrbnik gospostva.¹⁰⁶

Rodbina Moscon (1639 – ok. 1680)

Vid Jakob baron Moscon je bil sin Janeza Krstnika Moscona (1575–1647/48) in vnuk Inocenca Moscona (1545–1623), ki je 1595 od salzburškega nadškofa Volfa Dietricha pl. Raitenaua kupil gospostva Pišce, Sevnico in Reštanj ter leta 1617 postal baron. Janez Krstnik, lastnik Sevnice, Krškega, Pišec, Radeč, Žusma in Polhovega Gradca, se je poročil dvakrat, najprej z Ano Marijo Khisl, nato pa leta 1602 z Marto Gregorijanec z Mokric. Imel je sina Jošta Jožefa, ki je podedoval Sevnico, in Janeza Jakoba, ki je podedoval Pišce.¹⁰⁷ V imenjski knjigi je bila posest Pišce ovrednotena z 62 gld 4 š 8 d imenjske rente. Tretji sin Vid Jakob je leta 1636 od očeta prejel gospostvo Polhov Gradec, leta 1639 pa je kupil Rajhenburg od Ane Regine Breuner. Podatkov o njegovi ženi in otrocih ni, leta 1642 in 1644 je bil za botra otrokoma rajhenburških tržanov.¹⁰⁸

Leta 1642 je Ludviku pl. Edlingu in ženi Ani Suzani prodal Polhov Gradec ter se posvetil gospodarjenju na Rajhenburgu.¹⁰⁹ V času njegovega bivanja na Rajhenburgu je med letoma 1646 in 1652 v teh krajih razsajala najhujša kuga.¹¹⁰

Vid Jakob je umrl na Rajhenburgu leta 1653,¹¹¹ očitno brez potomcev, saj je po njegovi smrti Rajhenburg prevzel brat Jošt Jožef s Sevnice.¹¹² V istem letu je baron Jošt Jožef Moscon kupil tudi Turn pod Rajhenburgom,¹¹³ leta 1655 pa dvor Rožno z 61 hubami.¹¹⁴

Baron Jošt Jožef Moscon je bil v prvem zakonu od leta 1631 poročen z grofico Elizabeto Erdödy († 1652), s katero sta imela hčerko edinko Elizabeto, pred letom 1656 pa se je poročil z grofico Barbaro Drašković († 1687). Hči Ana Elizabeta se je leta 1649 poročila s karlovskim generalom, grofom Herbardom Auerspergom s Šrajbarskega turna.¹¹⁵

Septembra 1656 sta bili v rajhenburški farni cerkvi krščeni tudi dve turški dekllici, kar je bilo v tistih časih precej v modi, in botra sta jima bila grof Herbard Auersperg in baron Franc Bernard Moscon. V novembru 1656 sta dala v farni cerkvi krstiti sina Jožefa tudi Barbara Drašković in soprogo Jošt Jožef Moscon. Botra je bila grofica Ivana Ardel, rojena Drašković.¹¹⁶

⁹⁷ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296. Imenjske knjige se niso vodile sproti, zato so vpisi lastnine dostikrat kasnejši od dogodka samega, npr. vpis prepisa Rajhenburga na Ano Regino Breuner je naveden šele 1652, ko je bila ta že šest let pokojna. Prodaja se je lahko izvršila le med letoma 1637 in 1639. Lahko je kakšen vpis nakupa tudi izpadel in se je lastništvo izkazalo šele ob nadaljnji prodaji, npr. prodaja Rajhenburga leta 1623 Ani Katarini Ursenbeck.

⁹⁸ Gl. op. 91.

⁹⁹ Witting, Steiermärkischer Adel, stolp. 311.

¹⁰⁰ Prav tam.

¹⁰¹ Prav tam.

¹⁰² Prav tam.

¹⁰³ StLA, LR 144/664 (Breuner), 1639 X. 18.

¹⁰⁴ Witting, Steiermärkischer Adel, stolp. 311.

¹⁰⁵ Kovač, Prepis kronike (brez označenih strani).

¹⁰⁶ Pirchegger, Die Untersteiermark, str. 257.

¹⁰⁷ Preinfalk, Grad Sevnica, str. 89–91.

¹⁰⁸ NŠAM, RMK Brestanica 1630–1664.

¹⁰⁹ Smole, Graščine, str. 374.

¹¹⁰ Posavje, str. 236.

¹¹¹ Adler, 1938, str. 439; ZAL, LJU 340, Moscon – tu je kot letnica smrti Vida Jakoba navedeno leto 1648.

¹¹² ZAL, LJU 340, Moscon.

¹¹³ Pirchegger, Die Untersteiermark, str. 258, Stopar, Grajske stavbe, V, str. 134.

¹¹⁴ Posavje, str. 60; Pirchegger, Die Untersteiermark, str. 258; Stopar, Grajske stavbe, V, str. 115.

¹¹⁵ Preinfalk, Grad Sevnica, str. 90–91.

¹¹⁶ NŠAM, RMK Brestanica 1645–1662, Zadavec, Plemstvo, str. 21.

Baron Jošt Jožef Moscon (Posavski muzej Brežice, KZ 1/141).

V začetku avgusta 1656 je bil v rajhenburški farni cerkvi krščen grof Volf Jakob Auersperg, sin Herbarda Auersperga in Ane Elizabete Moscon. Boter je bil baron Franc Bernard, četrti izmed petih bratov Mosconov. Leta 1677 pa je bil že enaindvajsetletni Volf Jakob Auersperg boter Jakobu Volfu, sinčku Matije »de Georgio« (Juriča), oskrbnika gospostva Rajhenburg.¹¹⁷

Zanimiv je vpis »na robu« v štajerski imenjski knjigi iz leta 1663. Omenja namreč gospo grofico Erdödy, ki ji je obljubljen (davon verspricht) posestvo Rajhenburg.¹¹⁸ Gotovo gre spet za zamik v zapisu, saj je grofica umrla že leta 1652.¹¹⁹

Cesar Leopold I. je v decembru 1666 podelil Joštu Jožefu Mosconu krvno sodišče pri gradu Rajhenburg, na isti dan pa mu je z drugo listino podelil fevd v »Rasepacher Pfarre«.¹²⁰

Septembra 1668 je postalo naselje Rajhenburg trg z imenom »Trg Spodnji Rajhenburg« (Markt Unterreichenburg) in pričeli so pisati zapisnike o

Baronica Elizabeta Moscon, roj. Erdödy, nesojena lastnica Rajhenburga (Posavski muzej Brežice, KZ 1/99).

sodnijskih zaslišanjih, tožbah itd. Trški sodnik v tem letu je postal Jurij Johimb.¹²¹

Baron Jošt Jožef je bil boter še v letih 1671 in 1673, v letu svoje smrti.¹²²

Rodbina Curti (ok. 1680–1697)

Baron Peter »Martyr« Curti naj bi kupil gospostvo Rajhenburg okrog leta 1680 od dedičev Jošta Jožefa Moscona. Pripis lastništva v imenjski knjigi je bil vnesen šele v letu 1697, hkrati s prenosom lastništva na njegova bratranca Leopolda in Honorija. Gospoščina je bila še vedno ovrednotena z 203 gld 3 š 11 d. imenjske rente.¹²³ Barona Leopold in Honorij sta manjši del gospostva, s 17 gld 3 š 18 d imenjske rente, prodala grofu Janezu Krištofu Tattenbachu, večji del gospostva z gradom s 185 gld 7 š 18 d imenjske rente pa grofu Hanibalu Heisterju.¹²⁴

Tudi člani rodbine baronov Curti so se izkazali kot botri otrokom rajhenburške fare. V letih 1681 in 1682 sta bila botra baron Peter Curti in gospodična Terezija Curti, njegova sestra ali hči. Leta 1684 je bila botra »presvetla« (illustrissima) gospodična Regina Krescencija Moscon, leta 1685 pa je

¹¹⁷ NŠAM, RMK Brestanica 1675–1688.

¹¹⁸ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296.

¹¹⁹ Adler, 1938, str. 439.

¹²⁰ ARS, AS 2048, Auersperg, 1666 XII. 22, Gradec.

¹²¹ Kovač, Prepis kronike.

¹²² NŠAM, RMK Brestanica 1664–1675.

¹²³ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden, str. 296; Pirchegger, Die Untersteiermark, str. 257.

¹²⁴ StLA, Sikora: Die steirischen Gülden.

bil baron Peter boter skupaj s »presvetlo« gospodično Regino Rozino Moscon. Baron Peter se je kot boter pojavljal še leta 1692, od leta 1690 pa še njegova bratranca Honorij in Leopold, slednji s soprogo Marijo Elizabeto, rojeno Griti. Baron Curti in gospodična Terezija sta se pojavila kot botra nazadnje leta 1696.¹²⁵

V letu 1684 je bil oskrbnik gospostva Matija Pichler, v letu 1690 pa Hans Maks Penitch.¹²⁶

Grof Hanibal Heister (1697–1714)

Po kronistovem mnenju naj bi bil grof Hanibal sorodnik slavnega avstrijskega feldmaršala maršala grofa Sigberta Heisterja (1646–1718), ki se je uspešno boril proti Turkom, Francozom in uporniškim Madžarom.¹²⁷ Glede na letnico Hanibalove smrti (1718) bi bil lahko njegov brat.

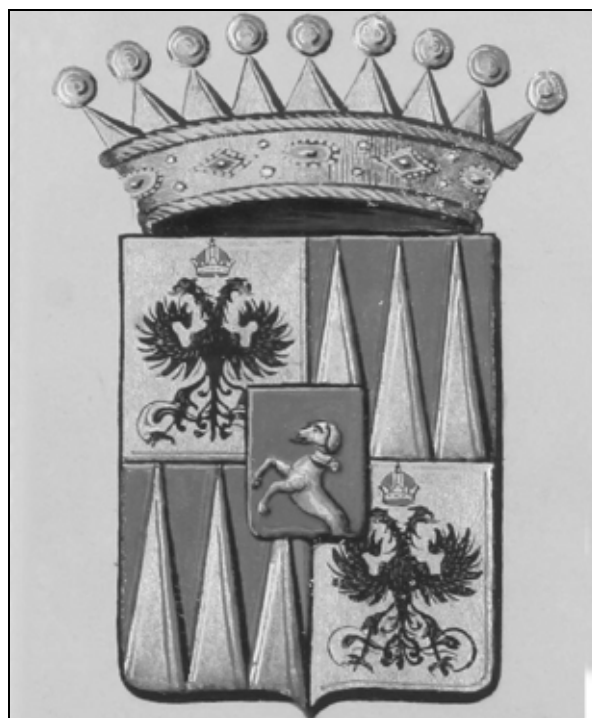
Tudi grof Heister je po tedanji dobri navadi leta 1700 botroval otroku iz trga Rajhenburg. Do ponovnega prihoda rodbine Attems na Rajhenburg so bili botri rajhenburških in tudi krških malčkov še drugi plemiči, med njimi člani rodbin Auersperg, Barbo, Wintershoffen, Lamberg, Glamoč, Rettenfeldt itd.¹²⁸

Kronist poroča, da je bila v letu 1709 reka Sava od 6. januarja tri tedne zamrznjena, v letu 1714 pa je bila velika draginja, ki je povzročala lakoto, razširile so se tudi bolezni, graščinski oskrbnik v letih 1708 do 1710 pa je bil Jožef Lamberger.¹²⁹

Rodbina Attems (1714–1802)

Štirje predstavniki ugledne rodbine Attems so bili v zgodovini gospostva in gradu Rajhenburg, seveda če izvezamo viteze Rajhenburške, najdlje časa njegovi lastniki.

Grof Ignac Marija Attems je bil nečak Janeza Jakoba, nekdanjega lastnika rajhenburške gosposčine v letih od 1624 do 1637, sin njegovega brata Janeza Friderika (1593–1663). Rodil se je v Ljubljani leta 1652 in v Gradcu končal študij prava. Že zelo mlad je leta 1680 dobil pomembno službo cesarsko-kraljevega komornika, leta 1683 je postal svetnik notranjeavstrijske dvorne komore. Leta 1685 se je poročil s sedem let mlajšo grofico Marijo Regino Wurmbrand-Stuppach. V zakonu se jima je rodilo 13 otrok, od katerih jih kar osem ni dočakalo starosti deset let.¹³⁰ Leta 1693 si je pridobil status štajerskega deželana.¹³¹

Grb grofov Attems (ARS, AS 1071, Zbirka grbov).

Zakonca Attems-Wurmbrand sta nekaj let živel v Gradcu, kjer sta leta 1687 kupila hišo, nato pa sta se začela ozirati po primernih posestvih na Štajerskem. Že leta 1686 sta kupila gospostvo Podčetrtek, ki je bilo zaplenjeno rodbini Tattenbach po usmrtitvi grofa Ivana Erazma, ki se je nesrečno zapletel v zrinjsko-frankopansko zaroto. Najprej je grof Ignac Marija popolnoma prenovil posestvo, nazadnje se je lotil še baročne prenove samega gradu.¹³² Naslednja pridobitev je bil do leta 1710 zaključeni nakup delov gospostva Štatenberg, ki je bilo prav tako odvzeto Tattenbachom, ter izgradnja novega baročnega dvorca pri Makolah.¹³³

Grof Ignac Marija je kupljena posestva obnovil in naselil s podložniki, ki jim je dal različne ugodnosti, da so si opomogli. Rezultat je bil ta, da je imel, poleg donosnih državnih služb, od gospostva Podčetrtek sčasoma velike dohodke in si je lahko privoščil nadaljnje nakupe posestev. Tako je leta 1691 kupil dve tretjini gospostev Hartenštajn in Pilštanj ter imenje Drenik.¹³⁴ Sčasoma je grof Ignac Marija tako obogatel, da si je v začetku 18. stoletja v Gradcu sezidal palačo in kupil še nekaj posestev na Zgornjem Štajerskem.¹³⁵

V letu 1713 je po umrlem polbratu precej poddedoval in dediščino sklenil pametno naložiti. Takoj je poizvedel, kje bi lahko kupil primerno po-

¹²⁵ NŠAM, RMK Brestanica, 1688–1708.

¹²⁶ Kovač, Prepis kronike.

¹²⁷ *Kaj delajo trapisti*, str. 140; http://de.wikipedia.org/wiki/Sigbert_Heister.

¹²⁸ NŠAM, RMK Brestanica 1688–1708.

¹²⁹ Kovač, Prepis kronike.

¹³⁰ Zadavec, Postavitev, str. 101.

¹³¹ Prav tam, str. 107.

¹³² Prav tam, str. 101–104, 110.

¹³³ Prav tam, str. 101–107.

¹³⁴ Prav tam, str. 107–108.

¹³⁵ Prav tam, str. 109.

sestvo in izbral si je Rajhenburg. Grof Heister je bil pripravljen na sklenitev kupčije. Gospostvo je bilo ocenjeno na 23.909 goldinarjev in štiri krajcarje ter ovrednoteno na 185 funtov 7 š 23 d imenjske rente. Pogodba je bila sklenjena leta 1714 in grof Ignac Marija je postal lastnik Rajhenburga.¹³⁶

Razumljivo je, da se zakonca Attems na Rajhenburgu nista pogosto zadrževala, saj sta imela, poleg družabnih obveznosti v svoji graški palači, še niz gradov in dvorcev, ki sta jih zavzeto obnavljala po svojem okusu in elegantno opremljala, kajti grof Ignac Marija je bil znan po svojem poznavanju umetnosti, ki jo je pospeševal na vse možne načine. Zanimivo je, da se obnove Rajhenburga ni nikoli lotil, grad je potreboval le v gospodarske namene. Vendar je iz rojstnih matičnih knjig Rajhenburga razvidno, da sta se zakonca Attems zanimala za aktualne dogodke tudi tu, saj sta bila že v začetku leta 1715 botra sinu rajhenburškega oskrbnika Jožefa Lambergerja. Osebo nista bila prisotna, pri krstu ju je zastopala gospa Marija Terezija Merhar, »*Stallmeisterin*«. Leta 1716 je bil novi rajhenburški oskrbnik Tomaž Sauer, ki je bil priča svoji hčerki Mariji Ani pri poroki z Jožefom Ignacom Glavinikom iz Krškega.¹³⁸

Grofica Marija Regina je aprila 1715 pri petinpetdesetih letih umrla v Brežicah in je bila tam pokopana v grobnici frančiškanskega samostana. Grof Ignac Marija se je kmalu ponovno poročil z vdovo grofico Kristino Krescencijo Herberstein. Na stara leta je v oktobru 1717 od mladoletnih dedičev svoje leta 1708 umrle sestre Marije Julijane kupil še gospostvo Slovenska Bistrica.¹³⁹

Eden poslednjih nakupov grofa Ignaca Marije sta bili leta 1721 nakup posesti Turn pod Rajhenburgom in Rožno. Turn so deželni stanovi že pred leti zaplenili grofu Heisterju zaradi neporavnanih davkov. Deželni stanovi so bili zadovoljni, da bo obe posesti imel en sam lastnik, kajti pred tem sta se lastnika stalno prepirala o tem, kdo od njiju ima pravico do pobiranja vinske in žitne desetine. Grofu Ignacu Mariji so postavili pogoj, da posestvi združi v eno samo, kar je po nakupu leta 1721 takoj storil. Vseeno je Turn še vedno ostal poseben urad.¹⁴⁰ Posest Turn je bila ovrednotena s 46 gld 2 š 24 d imenjske rente.¹⁴¹ Združeno gospostvo je bilo tako ovrednoteno z 232 gld 2 š 24 d imenjske rente. Od Mosconov je kupil dvorec Rožno. Nastala je večja gosposčina, ki je leta 1754 štela 294 podložniških hiš.¹⁴²

Nagrobnik grofice Marije Regine Attems (Posavski muzej Brežice, fototeka).

Leta 1727 je petinsedemdesetletni grof Ignac Marija z oporoko zapustil večji družinski fidejkomis (palačo v Gradcu, gospostva Brežice, bistriški grad, Statenberk in posestva na Zgornjem Štajerskem) najstarejšemu sinu Francu Dizmi, manjši družinski fidejkomis (preostale posesti na Spodnjem Štajerskem, to je Podčetrtek, 2/3 gospostev Hartenštajn in Pilštajn ter imenje Drenik, večji del gospostva Rajhenburg in vinski davek v celjski četrti) pa mlajšemu sinu Tadeju. Umrl je pet let kasneje v Gradcu in je pokopan v tamkajšnji frančiškanski cerkvi. Kot donator, ljubitelj in naročnik del baročne umetnosti je pustil neizbrisen pečat.¹⁴³

Od leta 1728 do 1745 se je kot botra trškim malčkom pričela pojavljati gospa Marija Barbara Simandl, soproga naslednjega oskrbnika gospostva Rajhenburg, Matije Simandla. Matija Simandl, sicer posestnik dvorca (*Hofgut*), je imel grad od 1743 do smrti 1745 tudi v najemu.¹⁴⁴

V času, ko je bil lastnik Rajhenburga grof Ignac Marija Attems, je bila do leta 1729 regulirana reka

¹³⁶ Prav tam.

¹³⁷ NŠAM, RMK Brestanica 1709–1736.

¹³⁸ NŠAM, PMK Brestanica, 1690–1748.

¹³⁹ Zadravec, Postavitev, str. 110.

¹⁴⁰ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257, 258; Stopar, *Grajske stavbe*, V, str. 134; Zadravec, Postavitev, str. 110.

¹⁴¹ StLA, Sikora: Die steirischen Gülten, str. 296.

¹⁴² Posavje, str. 60; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 258.

¹⁴³ Zadravec, Postavitev, str. 111.

¹⁴⁴ Kovač, Prepis kronike.

Sava in s tem je bila omogočena boljša rečna plovba, kar je pospešilo trgovinski, gospodarski in kulturni razvoj Posavja. To obdobje je pomenilo zlato dobo brodarstva, ki je trajala vse do izgradnje železniške proge Zidani Most–Sisek v letu 1863.¹⁴⁵

Manjši fidejkomis, ki je obsegal tudi združeno gospostvo Rajhenburg in Turn, je po očetovi smrti 1732 podedoval mlajši sin Tadej Kajetan, rojen leta 1691.¹⁴⁶

Grof Tadej Kajetan Attems je že leta 1714 postal vladni svetnik, leta 1738 je bil poslanec štajerskih deželnih stanov, leta 1749 pa je postal štajerski deželni oskrbnik (*Verwalter*).¹⁴⁷ Leta 1719 se je poročil s sestrično Marijo Ano Wurmbrand, s katero sta imela osem otrok. Sedem jih je umrlo v otroških letih, odrasel je edino sin Jožef Bernard Marija, rojen leta 1727, ki je leta 1751 postal njegov naslednik.

Leta 1730 je starejši brat Franc Dizma kupil Tadeju gospostvo Dornava pri Ptujju. Od obeh gradov, ki ju je Tadej kasneje podedoval, Rajhenburg ni bil primerno opremljen, saj je tako grofu Heisterju kot njegovemu očetu Ignacu Mariji služil le v gospodarske namene,¹⁴⁸ Podčetrtek pa je imel neudoben dostop in arhitekturno še vedno ni bil tako obnovljen, da bi bil primeren vsaj za letno rezidenco. Zato se je grof Tadej odločil za mali dvorec Dornava in ga na novo pozidal v baročnem slogu. Po očetu je podedoval smisel za urejevanje vrtov in v Dornavi je postavil tudi oranžerijo. Dornava je postal eden najlepših baročnih dvorcev na Štajerskem in Tadejeva prava rezidenca, saj je v graški palači imel le začasno stanovanje.¹⁴⁹

Grof Tadej na Rajhenburgu ni opravil nobenih obnovitvenih del. Verjetno ga je obiskoval le občasno, ker je tu kot lastnik od cesarja Karla VI. v aprilu 1737 prejel deželno sodišče. Ravno v tem letu, če smemo verjeti kronistovemu zapisu, so na Štajerskem pričeli saditi koruzo (turšico).¹⁵⁰ Grof Tadej je umrl leta 1751.

Tadejev naslednik, grof Jožef Bernard Marija Attems, rojen leta 1727, je po tradiciji svoje rodbine opravljal državno službo. Bil je notranjeavstrijski vladni svetnik. Leta 1753 je dobil Dornavo in se leta 1754 oženil s svojo sestrično grofico Ano Wurmbrand.¹⁵¹ Morda je dvojno bližnje sorodstvo botrovalo temu, da zakonca nista imela potomcev. Tako sta postala skrbnika enajstim mladoletnim otrokom

bratranca Ignaca Marije, ki so zgodaj izgubili očeta. Najstarejši nečak Ferdinand Marija Ignac jima je nadomestil sina in postal tudi naslednik njunega premoženja. Grof Jožef Bernard je umrl leta 1772.¹⁵²

Medtem so na Rajhenburgu gospodarili oskrbniki. V letu 1745 je bil na Rajhenburgu upor kmetov, ki ga je kronist natančno popisal. Nezadovoljni kmetje so namreč vdrli v župnišče in tam povzročili precej škode, največ v vinski kleti, nato pa so razgrajali še po trgu. Rajhenburški oskrbnik Matija Simandl je poslal svojega redarja Kinka, da jih umiri, a ta se jim je raje pridružil. Tako je izgubil glavo skupaj z vodjo upora Pečnikom. Njuni glavi sta bili še do leta 1805 zazidani in vidni v stolpiču podobnemu dimniku, ki je stal za zadnjo trško hišo v smeri Sevnice.¹⁵³

V letih 1745 in 1750 se je kot boter oziroma poročna priča izkazal tedanji oskrbnik, Avguštin Jožef Sauer, ki je nasledil Simandla.¹⁵⁴

V letu 1762 je bil rojen sin naslednjega rajhenburškega oskrbnika Mihaela Schrama in soproge Terezije, v letu 1765 pa hči; sina je preko zastopnika, župnika Antona Bernarda pl. Maurisperga krstil gorški nadškof grof Karel Mihael Attems, pri hčerki pa sta bila preko istega zastopnika botra grof Jožef Bernard Marija Attems in soproga grofica Ana.¹⁵⁵ Mihael Schram je bil omenjen kot rajhenburški oskrbnik še leta 1768, ko je bil krščen njegov drugi sin.¹⁵⁶

Naslednik obeh fidejkomisov, ki sta bila po smrti Jožefa Bernarda združena, je postal grof Ferdinand Marija Ignac, rojen leta 1746 v Gradcu. Kot univerzalni dedič svojega strica je dobil leta 1772 tudi Dornavo, ki sicer ni bila del fidejkomisa. Vrednost njegovih nepremičnin je bila tako velika, da je davek na dediščino plačal v šestih obrokih. Dornavo kot rezidenco je opustil, odtlej je bila samo še podeželsko posestvo. Opremo dvorca je delno odpeljala v Gradec grofica Ana, vdova Jožefa Bernarda, delno so jo odpeljali na Vurberk.¹⁵⁷

Grof Ferdinand Marija je študiral pravo v Padovi in študij zaključil tako uspešno, da je od sicer zelo varčnega vladarja Jožefa II., ki mu je posvetil diplomsko delo, dobil štipendijo za enoinpolletno potovanje v tuje dežele. Nato se je dejavno vključil v deželno in državno politiko, postal je pravi tajni svetnik in komornik. Bil je na čelu vseh delegacij, ki so se razmeroma uspešno upirale reformam Jožefa II., ko je hotel razpustiti stare stanovske tradicije in zmanjšati število stanovskih poslancev. Leta 1801 je postal štajerski deželni glavar in uspešno krmaril med francoskimi invazijami, ki so trajale do leta

¹⁴⁵ *Posavje*, str. 236

¹⁴⁶ StLA, Pallavicino, Familie; Witting, Steiermärkischer Adel, stolp. 120.

¹⁴⁷ StLA, Pallavicino, Familie.

¹⁴⁸ V zapuščinskem inventarju Ignaca Marije je bil takle zapis o Rajhenburgu: »Grad Rajhenburg vsebuje le nujno potrebne stvari za gospodarstvo in ima zelo malo stanovanjske opreme.« Ocenjen je bil na 22.000 gld., npr. Brežice so bile ocenjene na 162.235 gld. (StLA, Pallavicino, Familie).

¹⁴⁹ StLA, Pallavicino, Familie.

¹⁵⁰ Kovač, Prepis kronike.

¹⁵¹ StLA, Pallavicino, Familie.

¹⁵² Prav tam.

¹⁵³ Kovač, Prepis kronike.

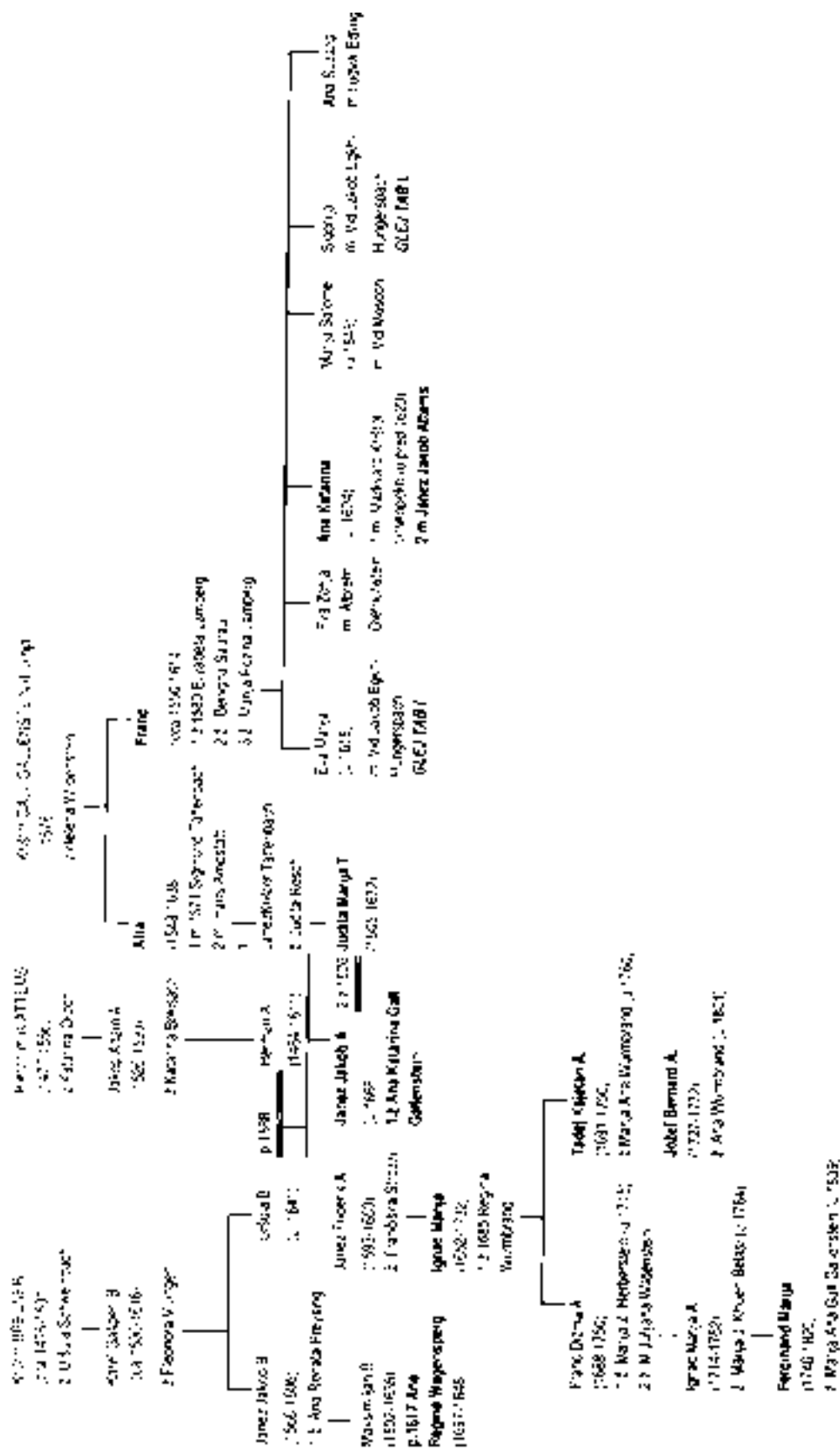
¹⁵⁴ NŠAM, RMK Brestanica, 1737–1766; PMK Brestanica, 1749–1784.

¹⁵⁵ NŠAM, RMK Brestanica, 1737–1766.

¹⁵⁶ RMK Brestanica, 1767–1774.

¹⁵⁷ StLA, Pallavicino, Familie.

TAB. 1. II. - ROBINŠKE POVEZAVE DALLGALLERSTERN, HROJLEEK, BREUNER, ATTEMUS

Prejeto v Rajhenburgu s ciljem v postavljenosti 1900

1810. Leta 1810 je bil prvi namestnik nadvojvode Janeza v Joaneumu v Gradcu, leta 1819 je postal častni član akademije upodablajočih umetnosti.¹⁵⁸

Grof Ferdinand Marija se je leta 1773 oženil z baronico Marijo Ano Gall-Gallenstein, ki je bila rojena v Ljubljani leta 1752 in je bila univerzalna dedinja svoje matere Marije Ane Elizabete grofice Schärferberg. Imela sta devet otrok. Grof Ferdinand Marija je umrl v aprilu 1820 za posledicami srčne kapi.¹⁵⁹

Grof Ferdinand Marija je tudi na Spodnjem Štajerskem pustil svoj pečat. Leta 1779 je prejel v fevd od Marije Terezije Brežice, Vurberk in Rajhenburg, skupaj z deželnim sodiščem. Leta 1803 je ustanovil kopalnišče Rogaška Slatina, ki je bilo dokončano 1819. Leta 1805 je kupil Olimje. Bil je tudi član kmetijske družbe na Kranjskem.¹⁶⁰

Verjetno je do leta 1802, ko je prodal Rajhenburg, kdaj obiskal tudi to svojo posest, saj je bila od vseh njegovih posesti najbližje Ljubljani, rojstnemu kraju njegove soproge Marije Ane. Njegovo prisotnost tu morda dokazuje kronogram, ki so ga še videli in opisali trapisti v začetku 20. stoletja. Kronogram našteva njegove posesti in mu želi dolgo življenje.¹⁶¹

Leta 1797 je bil oskrbnik in najemnik Rajhenburga Jožef Ferdinand Koellner.¹⁶²

Lastniki gospostva Rajhenburg v 19. stoletju (1802–1881)

V času od 1802 so 1881 se je zvrstilo še pet lastnikov gradu in gospostva Rajhenburg.

Alojz pl. Mandelstein (1802–1820)

Alojz pl. Mandelstein je skupaj s soprogo Ano Veroniko kupil Rajhenburg in Turn leta 1802. V deželno desko je bila njegova lastnina vpisana 20. aprila 1803.¹⁶³ Novi lastnik je verjetno stanoval v gradu ali v bolj udobnem Turnu; najprej je obnovil cesto na grad, da je olajšal pristop. Temeljito je dal tudi preurediti bližnjo okolico gradu.¹⁶⁴

V času lastništva Alojza Mandelsteina so te kraje večkrat obiskali Francozi. Lastnik Rajhenburga se je zanimal tudi za trške zadeve; opazil je, da se pouk trških šolarjev odvija v nemogočih razmerah, zato jim je k stavbi, kjer je bilo učiteljevo stanovanje,

dogradil šolski razred.¹⁶⁵

Leta 1814 je Rajhenburg obiskal nadvojvoda Janez v okviru svojih potovanj po Štajerski, ki ji je želel pomagati do gospodarskega napredka.

Decembra 1820 je Alojz pl. Mandelstein prodal Rajhenburg in Turn ter se preselil na Majšperk, ki ga je jeseni istega leta pridobil od Franca pl. Mandelsteina, po vsej verjetnosti svojega sorodnika.¹⁶⁶

Družina Delena (1820–1855)

Grofica Petazzi je 30. decembra 1820 kupila grad in gospostvo Rajhenburg za svojega zeta Jožefa Štefana Delena, ki je bil v deželni deski vpisan 2. januarja 1821.¹⁶⁷ Po kronistovem zapisu je kupila samo zgornji grad, torej je bil Turn prodan drugemu lastniku.¹⁶⁸

Leta 1827 je umrla Ana Delena, rojena Just,¹⁶⁹ hči grofice Petazzi. Graščak Jožef Štefan Delena je sinu Ignacu gospostvo prepisal že leta 1830.¹⁷⁰ Umrl je leta 1844 in pokopali so ga nad stopnicami pred zvonikom.¹⁷¹ Nasledil ga je sin Ignac, ki je bil med ljudmi zaradi svoje radodarnosti in prijaznosti zelo priljubljen. S soprogo Viljemino, rojeno pl. Zachonski, sta kmalu postala znana po svoji dobroti, tako da tudi v revolucionarnem letu 1848 podložniki niso imeli nič proti njima.¹⁷²

Frančiška Rozina Delena, hči graščaka Jožefa Štefana, se je leta 1846 poročila z Alojzom Titusom Mareckom, ki je bil od 1843 oskrbnik na gradu Rajhenburg. Leta 1848 se je pridružil revolucionarnemu gibanju in od maja 1848 je zastopal Sevnico kot poslanec v parlamentu v Frankfurtu.¹⁷³

Leta 1849 je bila gosposočina ocenjena s 70.062 gld in 5 krajcarjev zemljiške odveze, ki jo je graščak Ignac prejel leta 1851.¹⁷⁴

Kronist je marljivo beležil tudi druge pomembne dogodke v teh letih: »1850 se je odvezelo gosposki rajhenburskega gradu sodišče (Landgericht), pod katero je spadal trg Rajhenburg in 22 občin ter je bilo ustanovljeno c.kr. glavarstvo v Brežicah. 1. 2. 1851 je bilo ustanovljeno c. kr. sodišče v Sevnici. 1850 je v teh krajih razsajala kolera. 1851 se je odprla telegrafična proga od Zidanega mosta po krajnski strani do Sotelskega (Sottelhof med Rajhenburgom in Vidmom), od tod čez Savo na štajersko in naprej proti Zagrebu. 1853

¹⁶⁵ Žarn, *Družbena slika Brestanice*, str. 31.

¹⁶⁶ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 102 in 257; Stopar, *Grajske stavbe*, I, str. 71; Schmutz, *Lexicon*, II, str. 462.

¹⁶⁷ StLA, LTI-6, str. 354.

¹⁶⁸ Kovač, *Prepis kronike*.

¹⁶⁹ NŠAM, MMK Brestanica 1800–1831. Ana Delena je za vnetjem pljuč umrla 29. aprila 1827, stara 27 let. Kovač (*Prepis kronike*) navaja, da je bil Anin dekliski priimek Zimmerman.

¹⁷⁰ Kovač, *Prepis kronike*.

¹⁷¹ Prav tam.

¹⁷² *Kaj delajo trapisti*, str. 143.

¹⁷³ <http://www.deutsche-biographie.de/pnd11676810X.html>.

¹⁷⁴ Žarn, *Družbena slika Brestanice*, str. 14.

¹⁵⁸ Prav tam.

¹⁵⁹ Prav tam.

¹⁶⁰ Prav tam.

¹⁶¹ *Kaj delajo trapisti*, str. 140. (*Longo AEvo Vivat Ferdinandus vivat et Anna Possesores in Reichenburg, Thurn, Rann, Hartenstein, Landsberg, Veistriz, Wurmberg et Pettau.*)

¹⁶² Kovač, *Prepis kronike*.

¹⁶³ StLA, LTI-6, str. 54.

¹⁶⁴ Sapač, *Arhitekturna zgodovina gradu Rajhenburg* (v tej številki *Kronike*).

so pričeli z gradnjo železnice Zidani most–Zagreb in zato na trgu podrli pet hiš.¹⁷⁵

Leta 1855 je Ignac Delena sklenil prodati Rajhenburg in se preseliti v Gradec. Tržani so žalovali. Otroci v šoli so se na slovesnosti ob koncu šolskega leta z ganljivim govorom poslovili od dobrotnika, ki je financiral gradnjo nove šole, kar so 29. avgusta 1855 objavile tudi *Kmetijske in rokodelske novice*.

Sidonija Brzozowska (1855–1857)

Ignac Delena je grad in posestvo Rajhenburg s Turnom za 50.000 gld prodal vdovi Sidoniji Brzozowski, ki je bila v evidence deželne deske vpisana 27. julija 1855.¹⁷⁶ Brzozowska je posestvo že po dveh letih prodala grofu Waldburgu in pri tem sklenila dobro kupčijo, saj je bila kupnina tokrat 70.000 gld.¹⁷⁷

Leta 1855 je spodnji grad Turn ter pripadajoče posestvo za 10.000 goldinarjev od svojega brata kupil Viktor Globočnik, c. kr. finančni svetnik v Zagrebu.¹⁷⁸

Grof Eberhard Franc Marija pl. Waldburg-Zeil-Wurzach (1857–1874)

Grof Eberhard pl. Waldburg-Zeil-Wurzach je posedoval Rajhenburg od 1857 do 1874.¹⁷⁹ V deželno desko je bil kot lastnik vpisan 24. aprila 1857.¹⁸⁰

Eberhard Franc Leopold Marija je bil rojen 17. maja 1828 v majhnem zgornje-švabskem mestecu Wurzachu kot mlajši sin Leopolda, drugega kneza Waldburg-Zeil-Wurzacha. Waldburgi so bili stara švabska rodbina, ki je imela od nekdaj častno službo stolnika na dvoru nemških cesarjev.

Grof Eberhard se je leta 1856 poročil z 21-letno baronico Sofijo Dubskey-Trebomyslic. Kot mlajši sin si je moral najti primerno bivališče, kajti bratu Karlu, nasledniku knežjega naslova, je pripadla mogočna palača v Wurzachu. Kako sta mladoporočenca spoznala Rajhenburg, ni znano. Morda sta potovala tod mimo in se zaljubila v starodavno trdnjavo na visoki skali, kakor koli, grad s posestvom Rajhenburg je bil kmalu njun. Spomladi 1857 sta se preselila na Rajhenburg, kjer je grofica Sofija 4. junija 1857 rodila hčerko Marijo Evgenijo, a je že 15. julija umrla zaradi posledic poroda, hčerka pa je preživela. Grofico Sofijo so pokopali na pokopališču trga Rajhenburg. Grof Eberhard se je že naslednje leto oženil s Sofijino šest let mlajšo

polsestro Julijo (1841–1914) in imel z njo v naslednjih sedmih letih še pet hčerk.

Grofa Eberharda je očitno zelo zanimala zgodovina njegovega gradu in okolice, zato se je kmalu po prihodu leta 1857 povezal z osemindesetletnim učiteljem Jožefom Kovačem, ki je z njegovo podporo še v istem letu izdal *Kroniko Rajhenburga (Chronik von Reichenburg)*, s katero je z več ali manj sreče posegel precej daleč v zgodovino. Naslednje leto je zapisal v svoji kroniki, da je bila »Sava od Rajhenburga do Vidma zamrznjena od 4. do 22. februarja« ter v naslednjih letih zabeležil pomembne mejnike: »1861 je bila zgrajena železnica od Zidanega mosta do Rajhenburga, 31. 8. 1862 pa je končno prisopihala lokomotiva iz Zagreba mimo Rajhenburga proti Zidanemu mostu. 1. oktobra istega leta je bila proga končno uradno odprta in je vozila do Siska.« Izgradnja železniške proge pa je spodrinila prevoznitvo na Savi in spodbudila gospodarski razvoj.¹⁸¹ Leta 1863 se je trg Rajhenburg ustrezno posodobil, saj je dobil pošto s prvim poštarjem Karlom Ekslom.¹⁸²

Kako se je mladi rajhenburški gospodar zanimal za dogajanje, kaže tudi to, da je bil v letih 1863 in 1864 župan trga Rajhenburg.¹⁸³

Dne 10. maja 1863 se je grof Adolf Dubskey, c. kr. komornik in major ter polbrat rajhenburške grofice Julije, v grajski kapeli na Rajhenburgu oženil z grofico Sofijo Jelačić, vdovo hrvaškega bana.¹⁸⁴ Sofija je bila rojena leta 1834 v družini grofov Stockau na Češkem in se je šestnajstletna poročila s petdesetletnim hrvaškim banom Josipom Jelačićem. Leta 1854 se jima je rodila hči Ana, ki je že naslednje leto umrla za kolero. Soprog je umrl leta 1859 v Zagrebu in Sofija je bila vdova pri petindvajsetih letih. Tri leta je nosila črno obleko, nato pa je spoznala mladega grofa Dubskega in kmalu je sledila romantična poroka v kapeli rajhenburškega gradu. Naslednje leto se jima je rodila hčerka Marija Sofija, ki se je kasneje poročila s češkim grofom Kinskim. Sofija je umrla leta 1877 na Dunaju.¹⁸⁵

Leta 1865 se je Eberhardov brat Karl, tretji knez Waldburg-Zeil-Wurzach, nepričakovano odpovedal knežjemu naslovu in sedemintridesetletni lastnik Rajhenburga je postal četrti knez Waldburg-Zeil-Wurzach kot Eberhard II.¹⁸⁶ S tem je prevzel številne obveznosti. Kot pripadnik avstrijske armade je imel knez Eberhard II. čin majorja. Leta 1865 je postal aktivni član württemberskih deželnih stanov,

¹⁸¹ Posavje, str. 236.

¹⁸² Kovač, Prepis kronike.

¹⁸³ Prav tam.

¹⁸⁴ http://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Jela%C4%8Di%C4%87.

¹⁸⁵ Kovač, Prepis kronike; <http://www.geni.com/people/Sofie-Sofija-Dubskey-Jela%C4%8Di%C4%87/600000010996037844>.

¹⁸⁶ <http://www.worldhistory.de/wnf/navbar/wnf.php?oid=9667>.

¹⁷⁵ Kovač, Prepis kronike.

¹⁷⁶ StLA, LTI-6, str. 54; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257; *Kaj delajo trapisti*, str. 146.

¹⁷⁷ StLA, LTI-6, str. 54.

¹⁷⁸ Kovač, Prepis kronike.

¹⁷⁹ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 257.

¹⁸⁰ StLA, LTI-6, str. 54.

zato se je kmalu po prevzemu knežje časti v tem letu in s tem tudi seniorstva nad celotno razvejano rodbino Waldburg, kar je obsegalo tudi službo dvornega maršala, moral preseliti iz Rajhenburga v svojo knežjo rezidenco v palači v Wurzachu.¹⁸⁷

Eberhard II. je občasno še vedno obiskoval Rajhenburg in grob svoje prve žene Sofije, leta 1867 pa se je na grad priselil njegov bratranec grof Edmund Maldeghem, sin njegove tete Marije Ane Terezije, sestre njegovega očeta Leopolda, drugega kneza Waldburga. S seboj je pripeljal soprogo Frančiško. Tudi grof Edmund se je dobro »udomačil« na Rajhenburgu, kajti nasledil je svojega bratranca kot trški župan, bil pa je tudi načelnik krajevnega šolskega sveta.¹⁸⁸ Leta 1872 se mu je v Gradcu rodil sin Otmar in naslednje leto se je tja preselila vsa družina.¹⁸⁹

V času, ko je na Rajhenburgu prebival grof Meldeghem, je leta 1869 umrl Jožef Kovač, pisec rajhenburške kronike (*Gedenkbuch der Pfarre Rajhenburg*). Kroniko je nadaljeval nadučitelj Matko in jo končal 1902. V slovenščino jo je prevedel Olaf Lavrenčič.¹⁹⁰

Leta 1874 je knez Eberhard II. prodal grad in posestvo baronu Esebecku za 95.000 gld. Tega leta je dal posmrtno ostanke svoje prve soproge z rajhenburškega pokopališča prenesti v Wurzach.¹⁹¹ Umrl je leta 1903 kot zadnji moški predstavnik linije Waldburg-Zeil-Wurzach.¹⁹²

Baron Esebeck (1874–1881)

Novi lastnik Rajhenburga in Turna je postal baron Filip Kristijan Esebeck. V deželni deski je bil vpisan 19. junija 1874.¹⁹³ Tržani so opazili, da je dal ometano in pobeljeno pročelje gradu oluščiti, tako da se je prikazal kamen, iz katerega je bil zgrajen grad.¹⁹⁴

Viktor Globočnik, lastnik spodnjega gradu Turn, je umrl leta 1878 in lastnica je postala njegova hči Marija, poročena Ferenčič. Leta 1880 je za 6000 goldinarjev kupila privilegij za savski brod od barona Friderika Bors pl. Borsod, graščaka v Pleterjah.¹⁹⁵

V letu 1881 je želel baron Esebeck grad s posestvom vred prodati in je to zaupal cesarskemu namestniku v Gradcu, baronu Kübecku. Na Kübecka so se obrnili tudi menihi trapisti iz dumbškega samostana v Franciji, ki jim je leta 1880

francoska vlada razpustila samostan in jih od tam pregnala.¹⁹⁶ Med menihi je bil tudi brat Gabriel, nekdanji bogati svilar Camille iz lyonske družine Giraud. Brat Gabriel je kupil grad s posestvom in se zavezal, da bo svoje posestvo prepustil redovnikom, ki ga bodo uživali prosto in brez najemnine.¹⁹⁷ Dne 23. maja 1881 je bil Camille Giraud vpisan v deželni deski kot lastnik gradu, 8. oktobra 1884 pa je bil Rajhenburg vpisan kot samostan trapistov.¹⁹⁸ Tako je grad za več desetletij postal novi dom pregnanih redovnikov, ki so tu živeli, molili in delali.

Grad za vse čase

V dobrih tristo letih, od izumrtja vitezov Rajhenburških pa vse do prihoda belih menihov, je grad Rajhenburg doživel marsikaj. Videl je slavnostne poroke, dobil renesančno preobleko, oblegali so ga kmečki uporniki, a mu niso mogli do živega, ker je imel pametnega gospodarja. Preživel je vse številne lastnike, ki so se pogosto menjavali. Kaj vse bi povedal, če bi znal govoriti ...

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 308 – Zbirka testamentov.

AS 309 – Zbirka zapuščinskih inventarjev.

AS 1063 – Zbirka listin.

AS 1071 – Zbirka grbov.

AS 1075 – Zbirka rodovnikov.

AS 2048 – Auersperg (skenirane listine iz HHStA).

I/42-I/45 – Zbirka rokopisov.

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Matične knjige župnije Brestanica (izpis: dr. Dejan Zadavec): RMK Brestanica: 1630–1664, 1664–1675, 1688–1708, 1709–1736, 1737–1766; PMK Brestanica: 1690–1748; MMK Brestanica: 1800–1831.

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv (Štajerski deželni arhiv v Gradcu)

Arhiv Welzer

Arhiv Attems

Arhiv Pallavicino Familie (Attems-Steirische Linie), tipkopis

B 249/5 Sikora, Adalbert (*Die steirischen Gülden. Nach den landschaftlichen Steuerbüchern von 1516*

¹⁸⁷ http://de.wikipedia.org/wiki/Eberhard_II._von_Waldburg_zu_Zeil_und_Wurzach.

¹⁸⁸ Kovač, Prepis kronike.

¹⁸⁹ <http://wc.rootsweb.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=banker1&cid=1247880>.

¹⁹⁰ Žarn, *Družbena slika Brestanice*, str. 31.

¹⁹¹ Kovač, Prepis kronike.

¹⁹² Glej opombo 187.

¹⁹³ StLA, LTI-6, str. 354.

¹⁹⁴ Kovač, Prepis kronike.

¹⁹⁵ Prav tam.

¹⁹⁶ *Kaj delajo trapisti*, str. 118–121.

¹⁹⁷ Prav tam, str. 124.

¹⁹⁸ StLA, LTI-6, str. 350.

bis 1785. V. Viertel enhalb der Drau – viertel Cilli. Kreis Cilli), tipkopis
 LR – Landrecht: LR 242/8 (Gall), LR 144/664 (Breuner)
 LTI – Landtafel

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
 ZAL 340 – Lazarinijeva genealoška zbirka

INTERNETNI VIRI

<http://www.dr-bernhard-peter.de/Heraldik/Galerien/galerie1075.htm>. (Opis grba Welzerjev)

http://sl.wikipedia.org/wiki/Imenjska_knjiga (Imenjska knjiga)

<http://www.slosi.info/01gradovi/02podrobnejse/dolenjska/1-1/luknja.php>. (Grad Luknja)

http://books.google.si/books?id=aZIBAAAACAAJ&pg=RA4-PA534&clpg=RA4-PA534&dq=Ursenbeck&source=bl&ots=_EJvj6kj6Z&sig=Pqh2ucNhmZ48ZBzcU3BJVzi_pCE&hl=sl&sa=X&ei=PXyTUcSDNMyQswb7zoHgCw&ved=0CG8Q6AEwCQ#v=onepage&q=Ursenbeck&f=false (Grosses Universal Lexicon 1747, str. 530 – Ursenbeck.)

<http://genealogy.euweb.cz/attems/attems2.html> (Rodovnik Attems)

<http://www.deutsche-biographie.de/pnd11676810X.html> (Titus Mareck)

http://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Jela%C4%8Di%C4%87 (Josip Jelačić)

<http://www.geni.com/people/Sofie-Sofija-Dubsky-Jela%C4%8Di%C4%87/6000000010996037844> (Sofija Stockau-Jelačić-Dubsky)

<http://www.worldhistory.de/wnf/navbar/wnf.php?oid=9667> (Eberhard Waldburg)

http://de.wikipedia.org/wiki/Eberhard_II._von_Waldburg_zu_Zeil_und_Wurzach (Eberhard II Waldburg-Zeil-Wurzach)

<http://wc.rootsweb.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=banker1&id=I247880> (Edmund Maldeghem)

LITERATURA

Adler, Monatsblatt, Mai–Juni 1938, XII. Bd., Nr. 41–42, str. 435–444.

Boldin, Aleksandra: *Konjice: Z legendo skozi zgodovino do sodobnosti*. Slovenske Konjice: Zgodovinsko društvo Konjice, 2004.

Dimitz, August: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*. Laibach: Druck und Verlag von Ign. V. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1874–76.

Grafenauer, Bogo: *Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem*. Ljubljana: DZS, 1974.

Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi: leksikon slovenske*

grajske zapuščine (dopolnjen natis). Ljubljana: DZS, 1997.

Kaj delajo trapisti. Brat Gabriel Giraud in njegova ustanova v Rajhenburgu. 1836–1899. Francoski spisali in Slovencem priredili, izdali in založili menihi njegovega samostana. V Rajhenburgu, 1915. Natisnila samostanska tiskarna.

Koropec, Jože: *Brestanica z okolico in Brestaniški do 17. stoletja. Brestanica z okolico. Brestanica. Zbornik člankov in razprav*. Brestanica, 1982, str. 45–72.

Kovač, Jožef: *Prepis kronike trga Rajhenburg*. Prevod Olaf Lovrenčič. Rokopis. Krško: O. Lovrenčič, 1997.

Lavrič, Leon: *Odsev blišča moravskih gradov*. Moravče: samozaložba, 2004.

Levec, Vladimir: *Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain. MMK, Jahrgang IX, Heft 1–6, 1896*.

Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. München: Verlag R. Oldenburg, 1962 (Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission, Band 10).

Posavje in Posotelje A–Ž. Enciklopedični priručnik za popotnika. Zbirka Slovenija TOTAL. Ljubljana: Založba ZRC – ZRC SAZU, 2006.

Preinfalk, Miha: *Grad Sevnica in boji za njegovo lastništvo (1595–1769)*. *Grad Sevnica* (ur. Oskar Zoran Zelič). Sevnica: Društvo trg, 2011, str. 83–101.

Schaeffer, Roland: *Reinprecht von Reichenburg (1434–1505). Feldhauptmann und Landeshauptmann der Steiermark. Die steirischen Landesverwaltung um 1500*. Habilitationsschrift zur Erlangung der Lehrbefugnis als Universitätsdozent an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Graz, 1981.

Schmutz, Carl: *Historisch-Topographisches Lexicon der Steiermark*, 4 Bände, Gratz: Andreas Kienreich, 1822.

Slana, Lidija: *Brdo pri Kranju*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: DZS, 1982.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji*. (II) Porečje Krke. Knjiga 1. Ljubljana: Viharnik, 2000.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji*. (I) Območje Maribora in Ptuja. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1990.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji*. (V) Med Kozjanskim in porečjem Save. Ljubljana: Viharnik, 1993.

Stumberger, Monika: *Die Welzer. Genealogie und Besitzgeschichte einer steirischen Adelsfamilie*. Graz: Verlag für die Technische Universität Graz, 1980 (Dissertationen der Universität Graz; 48).

- Valvasor, Johann Weichard: *Die Ehre des Hertzogtums Crain*. Laibach-Nurnberg, 1689.
- Witting, Johann Baptist: Beiträge zur Genealogie des krainischen Adels. *Jahrbuch der k.k. heraldischen Gesellschaft »Adler«*. Neue Folge – Vierter Band. Wien: Selbstverlag der k. k. heraldischen Gesellschaft »Adler«, 1894.
- Witting, Johann Baptist: Steiermärkischer Adel. *Die Wappen des Adels in Salzburg, Steiermark und Tirol*. J. Siebmacher's Großes Wappenbuch. Band 28. Neustadt an der Aich: Bauer & Raspe, 1979 (ponatis).
- Zadavec, Dejan: Plemiška družina Tattenbach in njihove posesti na Štajerskem. *Podravina*, volumen VII, broj 14, Koprivnica, 2008, str. 52–74.
- Zadavec, Dejan: Plemstvo v župnijskih matičnih knjigah na območju med Savo, Sotlo in Savinjo do leta 1770. *Historični seminar 9*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.
- Zadavec, Dejan: Postavitev in postavljaivec materialnih in rodbinskih temeljev plemiške družine Attems na Štajerskem. *Zbornik občine Slovenska Bistrica*, III. Slovenska Bistrica: Zavod za kulturo, 2009, str. 99–114.
- Žarn, Bernarda: *Družbena slika Brestanice v 19. stoletju*. Diplomaska naloga. Ljubljana: FFLJ, 2001.

S U M M A R Y

Proprietors of Rajhenburg between 16th and 19th Century (1570–1881)

After the famous knights of Rajhenburg died out in 1570, there were here numerous proprietors of the castle and the seignury, mostly the members of Styrian and Carniolian nobility. The members of the family Welzer were the heirs of the died out knights, referring to their right to inheritance by two marriages of their two female members, Margaret and Polyxene into the family Welzer, the first one in 1505 into the Styrian lineage, the second one in 1557 into the Carinthian lineage. The Styrian lineage Welzer received, besides the castle and the seignury, the coat of arms of the Knights of Rajhenburg – the crowned blue wolf as well.

Also the next proprietors of Rajhenburg, the Carniolean barons Egkh-Hungerspach were relatives of the extinct knights, and they decorated their coat of arms with the crowned blue wolf as well.

But the family was protestant and the members had to emigrate to the German lands, so in 1603, the castle and the seignury was sold to the noblewoman Afra Ambstatt, which sold it to her brother Franc Gall-Gallenstein immediately. He renovated the castle in the renaissance manner, but he never resided there, as he had a residence in the castle Brežice that was easier of access. He had numerous daughters and the heiress was one of them, Anna Catherine, married to Marquard Ursenpekh. Becoming widow, she sold the castle to her brother in law, Georg Christof Ursenpekh, she remarried in 1623 and bought it again. After her death in 1624, the heir was her second husband, John Jacob Attems, the first member of the numerous family Attems coming to settle in Styria.

John Jacob Attems resided in the castle with his second spouse, Judith Maria Tattenbach, and in 1637, he sold the whole property to Anna Regina Breuner, the widow of his cousin and born countess of Wagensperg. The castle changed its proprietor already in two years. It was bought by Guy Jacob Moscon, which died in 1653 and the heir was his brother Jobst Joseph Moscon, the proprietor of the seignury Sevnica.

In 1680 the castle was bought by the count Hannibal Heister and in 1714 sold to the count Ignatius Maria Attems, the nephew of John Jacob Attems.

In 1721, Ignatius Maria Attems bought the manor Turn under Rajhenburg from the estates of the land Styria and united it with Rajhenburg. Rajhenburg served to Ignatius Maria Attems and his heirs, the son Thaddeus, the grandson Joseph Bernard and the great-grandson Bernard Maria only for agricultural purposes; in this time, it was never furnished to enable a comfortable residence.

In 19th century, there were some further proprietors, Aloysius Mandelstein from 1802 to 1820, Stephen and his son Ignatius Delena (only the castle without the incorporated manner Turn) from 1820 to 1855, Sidonia Brzozowska from 1855 to 1877. In 1877, a German count Eberhard Waldburg-Zeil-Wurzach bought and settled in Rajhenburg, but he had to leave it in 1865, as he took over the title of the prince in Wurzach. A couple of years, his cousin, the count Edmund Maldeghem lived in the castle, but he moved away in 1873 and in 1874, Rajhenburg was sold again. It was bought by the baron Christian Esebeck, which sold it in 1881 to Camille Giraud, the friar in the religious order of Trappists.